

Abdurrahman Câmî

SİLSİLETÜ'Z-ZEHEB (ALTIN SİLSİLE)

Hazırlayan ve Çeviren

Dr. Yaşar Yeşim AMAÇ

DEMAVEND

Demavend Yayınları
Elektronik Yayınlar Serisi: 39
İstanbul, 2024
Yayın yönetmeni: Neval Güzelyüz
Editör: Prof. Dr. Ali Güzelyüz
Hazırlayan ve Çeviren: Dr. Yaşar Yeşim AMAÇ
Kapak tasarımı ve iç düzen: Demavend
Tür: Açıklamalı Çeviri
Dili: Türkçe

© Bu çevirinin bütün hakları Demavend Yayınları'na aittir. 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Yasası'nın hükümlerine göre kısmen de olsa eserin izinsiz olarak başka çevirilerde veya kaynaklarda kullanılması, alıntı yapılması, elektronik, mekanik, fotokopi veya herhangi bir kayıt sistemi ile yayınlanması, çoğaltılması ya da depolanması yasaktır. Bu yasağa uymayanlar, çevirinin hazırlanmasındaki maddi ve manevi tazminatı ödemeyi peşinen kabul etmiş sayılırlar.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
Yayıncı Sertifika No: 51286
ISBN: 978-625-7087-49-0

Demavend Yayınları
Başak Mah. Mimar Sinan Cad.
Vadipark, D14 Blok, D. 47
Başakşehir-İSTANBUL
☎ : (+90) 212 500 36 07
demavend@demavend.com.tr
<http://www.demavend.com.tr>

Kütüphane Bilgi Kartı

(Cataloging-in-Publication Data)

1. Abdurrahman Câmî 2. Silsiletü'z-zeheb 3. Altın
Silsile 4. Yaşar Yeşim Amaç

İÇİNDEKİLER

Önsöz	1
<i>“Besmele-i Şerif”, Hakîm Olan Allah’ın Hazine Kapısının Anahtarıdır”</i>	5
<i>“Bu Eser, Âdem (as.)’in Toprak Yaratılışı Sülâlesi Olan ve Sonu Yokluk Olan Eğlenceyi ve Dünyanın Süsleriyle Oyalanmayı Onların Gönüllerinden Çıkarılmış ve O Belâdan Kurtuluş Şeklini Onların Hayrına Çevirmiş Olan Sultanlara -“Devletleri Daim Olsun” Muskası, Ömür Sayfalarının Haşiyesi ve “Bekâları Devam Etsin” Duası, Onların Avına İcabet Eden Kuşun Tuzağı Olsun - Armağan Edilmiş Adaletnâme’dir.”</i>	5
<i>“Rum Kayseri’nin Nüşirevân’ın Kendisiyle Barış Niyetinde mi Yoksa İntikam Sergileme Peşinde mi Olduğunu Anlamak İçin Nüşirevân’a Elçi Göndermesinin Hikâyesi”</i>	7
<i>“Yüce Hudavendigâr’ın Dua Etme Makamı Öyle Yücektir ki Yüce Kalem, Kayser’in Kıssasının Köşkünün Kubbesine ve Nüşirevân’ın Destanının Eyvanının Burcuna Ayak Basmadığından Başlı Ona Ermediğine Göre Mecburen Bunların Üzerinden Geçerek ve Kabul Ederek Daima “Onun Devleti Ebedî Olsun ve Adalet Güneşi Parlasın” Diye Yazar”</i>	11
<i>“Padişahın Zulmü, Dostun Tokatı Gibidir Sert Gelse de Acıtmaz. Başkalarının Zulmü, Düşmanın Savurduğu Yumruk Gibidir Hafif Gelse de Acıtır”</i>	17
<i>“Sultan Mahmûd’un Rum Padişahına “Her Ne Kadar Ben Kuloğlu İsem de Devletin Hükümünü Şu Şekilde Verdim: Hiçbir Güçlü Kişinin Gücsüz Birinin Malına Zulüm Elini Uzatacak Fırsatı Kalmamıştır. Benim Emrime Rağmen Gaflet Edilerek Hırsızlık Vaki Olursa Herkesi Zapt u Rapt Altına Alma Eli Böylesine Yüce Olan Rum Padişahının Bütün Üstün Kişilerin</i>	

<i>Onun Emrine Girmesine Ferman Buyurması” Diye Mesaj Göndermesi”</i>	18
<i>“Onun ‘Ayn’ Harfiyle Âlemin Gözü Onun Üzerinde Olan; ‘Dal’ ve ‘Lam’ Harfleriyle Dünyalıkların Gönlü Onun Peşinde Olduğu Âdilin, Bütün Gözlerde Kendisini İyi Göstermesi, Hayırlı İşlerde Öncü Olması ve İyi Davranışlara Rehber Olması İçin Bütün Gönüllere İyi İşlemesi Daha İyidir”</i>	19
<i>“Kalabalık Ordusuyla Nar Bahçesinin Duvarı Dibinden Geçerken Hiçbir Askerinin Duvardan Sarkan Narlara İhanet Gözüyle Bakmadığı ve El Uzatmadığı O Ulu Padişahın Hikâyesi”</i>	21
<i>“Yaşlı Bir Çiftçinin Buğday Başağı İle Dolu Bir Küp Bulması ve Padişahın Onun Hangi Tarihte Olduğunu ve Kime Ait Olduğunu Araştırmasının Hikâyesi”</i>	22
<i>“‘Âdl’ Kelimesinde Ayn Başta Olduğu İçin ‘Üstün’ (Meftûh) Okunur. “Dal” Harfi, Gönül Gibi İçeride Yer Aldığından ‘Sakin’dir. Yani; Adalet Sahibinin Basar Ve Basiret Gözü Daima Halkın Durumuna Açık Olmalıdır. Onu Görmezden Gelmek Doğru Olmaz. Mazlumlardan Yana Gönlü Adalet Merkezinde Sakin Olmalı. Hareketlilik ve Izdırap Onda Mümkün Değildir”</i>	24
<i>“Kaba Bir Söz Söyleyip Sultan Mahmûd’u Kızdıran, Diğer Bir Sözle Yumuşatan Ve Adalet Sınırına Ulaştıran Bâverdlî Dul Bir Kadının Hikâyesi”</i>	25
<i>“‘Zâlim’ Kelimesinden İlk Harf Çıkınca, Sadece ‘Elem’in Üç Harfi Kalır. Bu, Baş Yokluk Yakasına Çekildiğinde Elemden Başka Bir Şeyin Görülmeyeceğine İşarettir. ‘Ye’s’in Üç Harfini İçeren ‘Siyâset’ İse; ‘Zâlimin Cezası Zulmü Üstlenmesinden Duyacağı Bütün Korkusunu Karşılmalıdır”</i>	27

<i>“Sencer’in Yoluna Çıkan ve Bir İki Zalimin Sapkınlığından Davacı Olan ve Onların Zulmünü Ortadan Kaldıran Ak Saçlı Bir İhtiyarın Hikâyesi”</i>	29
<i>“Abdullah Ömer’in (r.a.) On İki Yıl Aradan Sonra Babasını Rüyada Görmesi ve Kul Haklarını Hesaplama ve Verme Konusundaki Münakaşalardan Onu Haberdar Etmesinin Hikâyesi”</i>	33
<i>“Bir Saman Çuvalı İçin Bir Zâlimin Harmanını Ateşe Veren ve Ateşin Aleviyle Âlemi Aydınlatan Gazan’ın Hikâyesi”</i>	35
<i>“Hürmüz B. Kısra’nın Hikâyesi ve Orduya “Tarlaya Girmeyin” Diye Ferman Vermesi ve Fermana Kulak Vermeyenin Kulağının Kesilmesi”</i>	36
<i>“Kulağı Tıkalı Ve İşitmesi Bozuk Olan, Adalet İsteyenlerin, İhtiyaç Sahiplerinin İsteklerini İşitememekten Dolayı Üzülen ve Hayıflanılan Padişahın Hikâyesi”</i>	38
<i>“Nefsin İstek ve Arzusuna Esir Olan Şehvetin, Saltanat ve İmparatorluk Devletinin En Aşağı Mertebesi Olduğu Hakkında”</i>	40
<i>“Gaznelî Mahmûd’un Gece Dışarı Çıkıp Herkese Kendisi Hakkında Kötülük ve İyilik Haberlerini Sorması ve Kötülükten Vazgeçip İyilik Üzerine Yönelmesinin Hikâyesi”</i>	41
<i>“Bir Cariyeye Sevgisi Yüzünden Ülkenin Geleceğini Düşünmekten Geri Kalan Padişahın Kurtulmak İçin Dua Etmesinin Hikâyesi”</i>	44
<i>“Mizaç Ateşini Yakmak, Din ve Dünya Harmanını Ateşe Vermek Demek Olan Öfke Hakkında”</i>	47
<i>“Hz. Peygamber’in (s.a.v.) Bir Grupla Karşılaşması, Onlara Ne Yaptıklarını Sorması ve Onların Cevabı”</i>	49

<i>“Öfke Sıfatının Kendini Sarmaladığını Huzurda Hekim’e Şikâyet Eden O Padişahın Hikâyesi ve Hekimin Onu Tedavi Etmesi”</i>	50
<i>“Nüşirevân’ın Meclisinde Edepsizlik Eden Sâkî’nin Hikâyesi ve Nüşirevân’ın Onun Edepsizliğini Affetmesi”</i>	53
<i>“Cömertlik ve Bağış’ın Fazileti Hakkında”</i>	54
<i>“Hekim’in Eşine Muamelesi ve Aralarındaki Konuşmaların Hikâyesi”</i>	56
<i>“Sağlam Olmayan Su Testisiyle Elini ve Yüzünü Yıkayan Yoksul Yaşlı Kadına Nüşirevân’ın Şefkatle Davranmasının Hikâyesi”</i>	57
<i>“Sencer’in Yakut ve Mücevher Dolu Mangalını Bağışlamasının Hikâyesi”</i>	58
<i>“Hatem’in, Bir Esirin Ayağındaki Zinciri Çözüp Kendi Ayağını Zincirlemesinin Hikâyesi”</i>	59
<i>“Cimriliği Kınama Hakkında Söyleşi”</i>	60
<i>“Peygamber’in (s.a.v.) Cimri Kadın Hakkında Söylediği Sözüün Hikâyesi”</i>	62
<i>“Yahya Bermeki’nin Oğlu ve Onun Cimrilik Vasfının Hikâyesi”</i>	62
<i>“Padişah’ın Mecbur Olduğu İki Kişi Hakkındaki Konuşma: Biri; Din İşlerinde Çalışan Âlim, Diğeri; Dünya İşleriyle İlgilenen Vezîr”</i>	65
<i>“Zulüm ve Sapkınlığını Şeriat Olarak Uyduran Harzemli Emir’in Hikâyesi”</i>	67
<i>“Onun Yanında İnkâr Edilenin Kabul Gördüğü ve Kabul Edilenin de İnkâr Edildiği Bağdat Muhtesip’in Hikâyesi”</i>	69

<i>“Güzel Sözlü İyi Huylu Âlimlere İhtiyaç Duydukları Gibi, Halkını Gözeten Bütün Halka Yardım Eden Vezire de İhtiyaç Duyan Padişahlar Hakkında”</i>	71
<i>“Kötü Huylu Biri, Bir Takva Sahibine “Falanca Zengin Ölmüştür. Ondan Büyük Servet Kalmıştır. Küçük Bir Çocuğundan Başka Varisi Yoktur.” Diye Mektup Yazması ve Takva Sahibinin Ona Cevap Yazmasının Hikâyesi”</i>	73
<i>“Rezil Olmaktan Kurtaran ve Fakirin Kınamasından Selamete Çıkaran Nasihat”</i>	74
<i>“Sultan Yakub’un Şirazlı Bir Avâma Verdiği Cezanın Hikâyesi”</i>	75
<i>“Korku ve Ümit Arasında (Kalan) Padişahların Gökbilimi Hekimlerine ve Yıldızbilimi Münecçimlerine İhtiyaçları Hakkındaki Konuşma”</i>	77
<i>“Nizamü’l-Mülk ve Musullu Münecçim’in Hikâyesi”</i>	79
<i>“Sağlığın Korunması Onun Fikrine, Hastalığın Tedavisi Reçetesine Bağlı Olan Doktora Duyulan İhtiyaç Hakkında”</i>	81
<i>“İmam Şafî (r.a.) Buyurmuştur ki: Müslümanların Tabipleri Hristiyan ve Yahudi Değil, Dindar Âlimler Olmalıdır”</i>	83
<i>“Sebeplerini Aramaksızın Bir Hastayı Tedavi Eden Doktorun Hikâyesi”</i>	84
<i>“Ebu Ali Sina’nın Tabiplerin Tedavisinde Aciz Kaldıkları Melankoli Hastasını Tedavi Etmesi”</i>	86
<i>“Şiirin Tanımı ve İzahı Hakkında; Şiir İki Kısma Ayrılır; Biri Ruha Huzur Verir. Diğeri; Gönlü Daraltır”</i>	88

<i>“Eski Sultanlar Tarafından Yetiştirilerek Sultanların Methi Aracılığıyla Adları Dönemin Sayfalarında Kalan Önceki Şairlerimizden Bazıları Hakkında”</i>	90
<i>“Ayaz’ın Saçını’nın Kesilmesiyle Mahmûd’un Gönlüne Düşen Düğümü Unsurî’nin Bir İki Beyitle Çözmesi. O İki Beyit Şudur: .....</i>	94
<i>“Meddah Şairle Övülen Efendinin Karşılıklı Konuşması”</i>	99
<i>“Âdi Bir Esnafın Hırstan Uzak Ârifi Minnette Bırakmasının Hikâyesi”</i>	100
<i>Kitabın Sonu</i>	102

ÖNSÖZ

İran edebiyatının mutasavvıf ve hamse şairlerinin son temsilcisi kabul edilen Abdurrahman Câmî, Timurlu hükümdarı Hüseyin Baykara ve veziri Ali Şîr Nevâî'nin yanı sıra Osmanlı sultanları Fatih Sultan Mehmet ve II. Bayezid ile de ilişkiler kurmuş, dönemin âlim, arif ve bilge kişiliklerinden biridir. Eserleri daha hayattayken bütün İslam coğrafyasının geniş bir kesimine yayılmış ve dönemin sultanları, âlimleri ve şairleri nezdinde büyük bir itibar kazanmıştır.

7 Kasım 1414 yılında Horasân'ın Câm şehrine bağlı Harcird kasabasında doğan Câmî, ilk eğitimini müderris olan babası Nîzameddin Ahmed'den almış, ardından eğitimine babasının müderrislik yaptığı Herat'taki Nizamiye medresesinde devam etmiştir. Daha ileri bir eğitim almak için Semerkand'a gitmiş ve Bursalı Kadızade-i Rûmî'den riyaziyat dersleri almıştır. Eğitimini tamamladıktan sonra Herat'a döndüğünde Ali Kuşçu ile görüşmüş, astronomi ile matematik alanındaki bilgisi sayesinde onun takdirini kazanmıştır. Nakşibendî şeyhi Sa'deddin-i Kâşgarî'ye intisap eden Câmî, şeyhinin vefatından sonra Hâce Ubeydullah Ahrâr'a bağlanmıştır. Abdurrahman Câmî, 1492 yılında Herat'ta vefat etmiştir.

Abdurrahman Câmî, Hüseyin Baykara ve Ali Şîr Nevâî gibi devlet adamlarıyla dostluk derecesinde yakınlık kurmuş olsa da eserlerinde onlara yönelik aşırı övgüden kaçınmıştır. Şiirlerinde adalet ve ahlaki davranışları tavsiye eden bir üslubu benimsemiştir. Hüseyin Baykara'nın şair ve âlimlerden bahsettiği risalesinde Câmî, büyük bir övgüyle anılırken, Ali Şîr Nevâî de mesnevilerinde ona saygı dolu ifadelerle atıfta bulunmuştur.

Osmanlı sultanları Fatih Sultan Mehmet ve II. Bayezid ile yazışmaları bulunan Câmî, bu sultanlara gönderdiği

mektuplarında kendisine takdim edilen değerli hediyelere karşılık onları överek saygı ve sevgisini ifade etmiştir. Fatih Sultan Mehmed'in talebi üzerine, kelimcilerin, felsefecilerin ve mutasavvıfların görüşlerini mukayese eden *ed-Dürretü'l-fâhire* adlı eserini kaleme almıştır. Ayrıca, Câmî'nin *Divân*'ında Fatih Sultan Mehmet'in fetihlerini konu alan bir şiir de bulunmaktadır.

Câmî, edebi, tasavvufî ve eğitici içerikte Farsça ve Arapça dillerinde birçok eser kaleme almıştır. Bu eserler arasında Sadî'nin *Gülistân*'ı tarzında yazdığı *Baharistan*, sufilerin biyografilerini içeren *Nefehâtü'l-üns*, yedi mesneviden oluşan *Heft Evreng*, *Molla Câmî* adıyla tanınan Arapça gramer kitabı ve manzum kırk hadis tercümesi öne çıkmaktadır.

Silsiletü'z-zeheb adını verdiği mesnevisi, Abdurrahman Câmî'nin *Heft Evreng* isimli eserindeki ilk mesnevidir. Üç ciltten meydana gelen, ahlaki ve tasavvufî konuların yer aldığı *Silsiletü'z-zeheb*'in birinci cildi, Sultan Hüseyin Baykara'ya ithaf edilmiştir. İkinci ciltte ilahî aşk konusu işlenmiştir. Adalet ve zulüm konularının anlatıldığı üçüncü cilt ise Sultan II. Bayezid adına ithaf edilmiştir. Üçüncü ciltteki mesnevide II. Bayezid'den Yıldırım Bayezid olarak bahsedilse de zamanın sultanı olarak Osmanlı hükümdarı II. Bayezid övülmektedir:

“Şerefîn ve yüceliğîn nâzil olduğı Sultan, zamanın şahı
Yıldırım Bayezid'dir.”(Silsiletü'z-zeheb; III/5353)

Abdurrahman Câmî, II. Bayezid'e sunduğı bu mesnevisinin karşılığında aldığı ödüllerden eserinde bahsetmiştir:

“Çok kıymetli bir hediyeyle onurlandırır, çok değerli bir armağanla mutlu eder. Nedir o hediye? Saf altın kesesi, bulunmaz bir bahşiş.”(Silsiletü'z-zeheb; III/6327-6328)

*Silsiletü 'z-zehab'*in üçüncü cildinin yazım tarihi belli değildir. Eserin içerisinde telif tarihine dair bir ifade bulunmamaktadır. *Silsiletü 'z-zehab'*in ikinci cildinin nazım tarihi olan 890/1485 yılından sonra yazıldığı tahmin edilmektedir. Bazı kaynaklar bu cildin beyit sayısını 500 ve 870 olarak da vermektedirler. Bu mesnevinin beyit sayısı A'lahân Efsâhâd'ın hazırladığı *Mesnevî-yi Heft Evreng* baskısına göre 1069'dur. Türkçe çeviride A'lahân Efsâhâd'ın hazırladığı *Mesnevi-yi Heft Evreng* (Tahran, 1378 hş./1999) baskısı esas alınmıştır. Esas alınan baskıda beyitler, *Silsiletü 'z-zehab'*in birinci cildinden itibaren üçüncü cilt de dâhil olmak üzere numaralandırılmıştır. Üçüncü cildin çevirisinde bu numaralar aynen korunarak beşerli rakamlar halinde köşeli parantez içerisinde gösterilmiştir.

Câmî, *Silsiletü 'z-zehab'*in üçüncü cildinin mukaddimesinde insanların yüreğine seslenerek kulun Allah'a hamd etmede aciz kaldığını belirtip bu hususa dikkat çekerek söze başlamıştır. *Silsiletü 'z-zehab'*in üçüncü cildi on sekiz konu başlığı, otuz hikâye ve hatimeden oluşmaktadır. Mesnevide; adalet, zulüm, cömertlik, bağışlama, siyaset, dini kötüye kullanma, öfke, nefsin arzularına yenik düşmesi, şehvet, halkın yoksulluğu, halkın padişahlardan adalet beklemesi, hekimlerin psikolojik tedavi yöntemleri, cimriliği kınama, gökbilimi, yıldızbilimi, iyi şiir ve kötü şiir gibi konulara değinilmiştir.

Kitabın sonunda Câmî, şiir ve şairliğin olumsuz yönlerini konu ederek kendisine bazı telkinlerde ve nasihatlerde bulunur. Bu kısımda Osmanlı Sultanı II. Bayezid'den gelen hediyeler karşılığında bu eserini yazdığını ve eseriyle hem kendi adını hem de sultanın adını ebedileştireceğini dile getirmektedir.

Bu mesnevinin çevirisinde zorlandığım beyitlerde bana yardımlarını esirgemeyen hocalarım başta Prof. Dr. Yusuf Öz'e,

Prof. Dr. Ali Güzelyüz'e ve Prof. Dr. Kavus Hassenli'ye çok teşekkür ederim.

Çevirideki hata ve eksikliklerimin bağışlanması dileğiyle.

Yaşar Yeşim Amaç

İstanbul, 2024

“Besmele-i Şerif, Hakîm Olan Allah’ın Hazine Kapısının Anahtarıdır”

[5288] Ey gönül, Allah’a hamd etmeye güç yetiremezsin, senin görevin olan her şey, sana yüküdür.

Tâkat sırtını âcizlik ile eğ, O’nun şükürünü eda etmedeki yetersizliğini itiraf et.

En iyi salât ve selâmları tercih et, en güzel dualarla yakınlaş.

Yol gösteren Peygambere, onun ashabına; O’nun ilmini ve sünnetini miras al.

“Bu Eser, Âdem (As.)’ın Toprak Yaratılıştı Sülâlesi Olan ve Sonu Yokluk Olan Eğlenceyi ve Dünyanın Süsleriyle Oyalanmayı Onların Gönüllerinden Çıkarılmış ve O Belâdan Kurtuluş Şeklini Onların Hayrına Çevirmiş Olan Sultanlara - “Devletleri Daim Olsun” Muskası, Ömür Sayfalarının Haşiyesi ve “Bekâları Devam Etsin” Duası, Onların Avına İcabet Eden Kuşun Tuzağı Olsun - Armağan Edilmiş Adaletnâme’dir.”

Hakk’a hamd ve Nebî’ye selâmdan sonra, akıllı olan da ahmak olan da bilir ki:

Padişahlar, Allah’ın gölgeleridirler, dünyada çile çekenlerin huzurudurlar.

Siyah şemsiye ile gölgelik salmışlardır da, (halk) hadiselerin güneşinden sığınırlar.

[5295] Şemsiyeleri görünüşte küçüktür; (fakat) gölgesi beşik ışığından daha kuşatıcıdır.

Devletin, istikrarlı ya da perişan olması, onların adaletinin ya da zulmünün eseridir.

Onların adaleti, ilim ve adil olmakla devlet evinin temelini güçlendirir.

Onların zulmü, yeni ve eski düşmanlıklarla halkı kökünden sökü� atar.

Devlet, tarım; adalet ise su yüklü bulut gibidir, Allah sana devlet verdi, adalet hususunda acele et.

[5300] Tohum ektin sulamaya çalış, onun kuruluşuna ve susuzluğuna dikkat et.

Susuz tarım hiç ürün vermez; ağaç kurudu mu meyve vermez.

Adalet devletin mimarı olunca, artık hiçbir şeye gerek kalmaz.

Hem ordu sultan sayesinde mutlu olur, hem halk sultan sayesinde kalkınır.

Hem halk sıkıntı ve korkudan kurtulur, hem de hazineler altın ve gümüşle dolar.

[5305] Düşmanlar yalvararak boyun eğip itaat etmenin yolunu ararlar.

“Rum Kayseri’nin Nûşirevân’ın Kendisiyle Barış Niyetinde mi Yoksa İntikam Sergileme Peşinde mi Olduğunu Anlamak için Nûşirevân’a Elçi Göndermesinin Hikâyesi”

Rum Kayseri, Nûşirevân’a, akıllı bir elçi gönderdi.

Toyluğundan yanlış beyanda bulunmasın diye padişaha akıllı elçi yarasır.

Çünkü elçi akıl ile hayatta kalır; bu iş gönderenin akıllılığıdır.

Bir ay yol çilesi çektikten sonra, elçi şahın saray kapısına ulaştı.

[5310] Zalimlerin yüzüne kapı kapatan, adaletle tahta oturmuş bir şah gördü.

Aklı rehber edinmiş zeki bir yetkiliyi her ülkeye gönderirdi.

Kıymetli sözlerin her birisini itinayla şöyle söylerdi:

“Her nerede konaklarsanız, halka iyi davranın.

Çiftçi adam fakir olduğundan, yoksulluğun tekmesinden ezildiğinden,

[5315] Ona güven gösterin, ona tohum, inek ve toprak verin.

Onun ektiklerini sulayın, onun kusurunu güzelce anlatın.

Ürününün hasat mevsimi geldiğinde, onun gönlünü üzüntüye rehin bırakmayın.

Daneyi samandan ayırdığında, doğrulukla gözetin.

Hakkını olandan azaltmayın, bir arpa için onun gönlünü kırmayın.

[5320] Can ve vücudun gücü çiftçiyedir, ruh ve bedenin gücü çiftçiyedir.

Dünya çiftçiden yarar görmezse, zamanın atölyesinden kıtlık çıkar.

Bir tüccar şehrinize gelse, sizin tavırlarınızdan emin olmadan,

Onun işiyle içtenlikle ilgilenin, onun yükünü asık suratla çözmeyin.

Tüccarlar, bilgilerin habercisidirler, iyi ve kötü yanlarınızdan haberdardırlar.

[5325] Bütün işleriniz iyilikle olsun ki, sizi iyilikle ansınlar.

Meslek sahipleri toplum ehlidirler, geçim düzeni için çalışırlar.

İyi, kötü diye onların akarına engel olmayın, onların bağlarını birbirinden koparmayın.

Kusursuz ve eksiksiz olarak, fiyatlara bir ölçü koyun.

Çünkü bunaltıcı daracık yerde, kişi fiyatın dışına çıkmasın.

[5330] Sağ kolun cömertliği ve sol kolun bağışıyla, gariplerin gönüllerindeki yükü taşıyın.

Çocukların giysilerini süsleyin, dulların evlerini onarın.

Âlem Nevruzla yenilendiğinde, yeşillik ve çiçekler dünyayı parlattığında,

Halka davet sofrası serin, zevk ve sefayı yayın.

Neyin nağmesi, çengin ¹ okşayışıyla, fakirlerin gönüllerindeki pası silin.

[5335] Onları dinledikleri sürece, dert ve kederlerinden kurtulurlar.

Kesesi boş olanlara para bağışı yaparak cömertlik ve kerem elinizi açarsanız,

Her zaman o cömertliği anlatmayın, o parayı vermekle minnette bırakmayın.

Minnetten dolayı cömertlik kaybolduğundan, zulmün benzerlerinden sayılır.

Güçsüzün minneti yoktur ey cömert nefis! O kötü huyun gereğidir.”

[5340] Rum elçisi bu sözleri duyunca, bundan hayrete düştü.

---

¹ Eskiden dikine tutulan ve parmakla çalınan telli çalgılardan kanuna benzeyen bir çalgı adıdır.

Şah ondaki o hayreti anladı, o hayreti sonlandırmak için perdeyi kaldırdı:

“Bize Allah’ın elçisi derler, Allah gibi bizi cihanın sahibi bilirler.

Bizim elçi oluşumuzun yasalarında, bizim nişanemiz şefkattir.

Halk üzerinde merhametli olmazsak, nasıl Allah’ın vekilleri oluruz?”

[5345] Rum elçisi Rum’a varıp Rum kralı elçiden o sözü dinleyince şöyle dedi:

“Gerçekten şahların şahı ve devlet isteyenlerin tacının efendisi odur.

Biz sürüyük, o ise sürünün çobanıdır, kötülükte ve iyilikte herkesin koruyucusu O’dur.

Ayağının tozunun önüne tacımızı koymamız, onun kulu olmamız ve vergi ödememiz daha iyidir.”

“Yüce Hudavendigâr’ın Dua Etme Makamı Öyle Yüksektir Ki Yüce Kalem, Kayser’in Kıssasının Köşkünün Kubbesine ve Nûşirevân’ın Destanının Eyvanının Burcuna Ayak Basmadığından Başı Ona Ermediğine Göre Mecburen Bunların Üzerinden Geçerek ve Kabul Ederek Daima “Onun Devleti Ebedî Olsun ve Adalet Güneşi Parlasın” Diye Yazar”²

Keşke Nûşirevân şimdi yaşasaydı, adaleti öncekinden fazla olsaydı da,

[5350] Adalet iddiasından utanarak Anadolu Hüsrev’inin kölesi olurdu.

Bir padişahın huzurunda mücahit ve gazi, kulluğundan dolayı şeref bulurdu.

Tahta sultan oturtan şahın soyu da, kulları da sultanlığa layık makamdandır.

Şerefin ve yüceliğin nâzil olduğu Sultan, zamanın şahı Yıldırım Bâyezîd’dir.

Cömertliğin kaynağı ve iyiliğin külliyesi, adaletin mahzeni ve insafın madenidir.

[5355] İran toprağı onunla gül bahçesi, Yunanlıların canı onunla aydın.

---

² Bu kısımda eserin ithaf edildiği Sultan II. Bâyezîd’e övgüler yer alır ve Sultan II. Bâyezîd bazı tarihi şahsiyetler ve eser isimlerine atıflar yapılarak anılır.

Yunanlıların düğümlemlerini çözendir, imanla ilgili incelikleri açıklayandır.

Onun görüşü, ilim hazinesinin anahtarıdır,³ Onun yüzü, devlet meclisinin kandilidir⁴.

Onun tabiatı, berrak düşüncesiyle, Allah'ın kelamında keşifler yapmıştır⁵.

Onun işaretlerinde⁶ şifa⁷ gizlidir, kurtuluşun esaslarının ve ayrıntılarının Kanunu'dur⁸.

Ne Büyük Bileşim⁹ onun şerhinden kurtulabilmiş, ne de Oklid¹⁰ onun alayından kurtulabilmiştir.

[5360] Gökler manzumesini düşünürken onun tabiatı son derece kavrayışlıdır.

Teyit edilecek yerlerde kendinden emindir, nelerden sakınılacağı da bilendir.

Onun yazısındaki sözler ilahî nurlara uygundur, onun nazım ve nesri eserlerin ilhamıdır.

---

³ Anahtar: Miftâh: Seyyid Şerif Cürçânî (ö. 816/1413)'ın eserine atıf yapılmıştır.

⁴ Kandil: Misbâh: el-Mutarrizi, Burhaneddin Nasir b. Abdüsseyyid el-Harizmi'nin eserine atıf yapılmıştır.

⁵ Beyitte geçen Keşşâf ibaresi ile Mu'tezile âlimlerinden Zemahşeri'nin (ö. 538/1144) ağırlıklı olarak dirayet metoduyla yazdığı tefsire atıf yapılmıştır.

⁶ İşaretler: İşârât: İbn Sînâ'nın (ö. 428/1037) mantık, fizik ve metafiziğe dair en son görüşlerini ihtiva eden eserine atıf yapılmıştır.

⁷ Şifâ: İbn Sînâ'nın (ö. 428/1037) mantık ve nazarî felsefe disiplinlerine dair ünlü eserine atıf yapılmıştır.

⁸ Kânûn: İbn Sina'nın eserine atıf yapılmıştır.

⁹ Büyük Bileşim: Macıs04: İskenderiyeli bilim adamı Klaudyos Batlamyus'un eseridir.

¹⁰ Oklid (Euclides): İskenderiyeli matematikçi.

Bundan önce farz edelim ki Arapça ilimlerden ister nahiv olsun ister sarfden bahsetsen,

Sıbeveyh¹¹ onun boz-i Ahfeş'i¹² olur, sakalını oynatarak ondan güzel faydalar alırdı.

[5365] İlimden tadını alınca, düşmanlara doğru yola çıkar.

O savaş belanın sermayesi olur, görünüşte de yasa dönüşür.

Onun kılıcı parlayan güneştir, imanın zirvesinde doğmuştur.

Onun sayesinde sapkınlığın karanlığı uzaklaşmış, âlem hidayet ışığıyla aydınlanmıştır.

Onun mızrağı o kan içici ejderhalar gibidir, karşı koyanların yüreğine mağara açar.

[5370] O ejderhalara bak! Nasıl her an, bir tedbir sahibinin ömrünü anında sonlandırıyor.

Onun oku zafer yuvasından havalanarak hızla uçan şahin gibidir.

Düşmanın safına uğrarsa hepsinin can kuşunu avlar.

Sırtını makamının tahtına yasladığı zaman, dünyaya adaletle bakar.

---

¹¹ Sıbeveyh: (ö. 180/796) Arap dili gramerine dair zamanımıza ulaşan ilk hacimli eserin yazarı ve Basra nahiv mektebinin en önemli temsilcisidir.

¹² Boz-i Ahfeş (Ahfeş'in keçisi): Bir rivayete göre nahivci Ahfeş (ö. 221), onun ilmini onaylatacak kimse bulamayınca bir keçi alıp, başına ip bağlamış. Ona ders anlattıktan sonra dersi onaylaması için başındaki ipi çekermiş.

Zulüm geleneği dönemden kalkar, zalim her bucaktan kaçır.

[5375] Aslan inekle barışır, kurt kuzuyla oynar.

Leopar renk avından vazgeçer, iki renkliliğine rağmen onunla tek renk olur.

Tavşan güzel bir uykuya dalsa, köpek onu sevgiyle kucağına alır.

Uykuyu ona zehir etmesin diye onun yüzündeki sineği kovalar.

Kaplan, şahın vereceği ceza korkusundan tilkinin postunu parçalamaz.

[5380] Posta bir gün yırtık olursa, post dikicisine getirir.

Kum kekliliği turaç kuşu gibi kartalın ömürlerinin nakdini yağmalamasından güvendedir.

Hem o güvenden geçer de, ur kekliliğine bile kahkahayla güler.

Onun cömertliğinden bahsetmek isterim, onun avucu gibi mücevherler saçmak isterim.

Tekrar edeyim ki mücevher saçmak, onun elinin yanında, ancak cahilliktendir.

[5385] İnciler saçarak gelen Nisan bulutu gibi uçsuz bucaksız olan deniz suyu gibidir.

Parmak tespihi ile kim saymıştır? Ya da karış ölçüsüyle bunu kim ölçmüştür?

İyilik ve cömertlik yaygısını yaymış, Hâtem'in ¹³ mektubu yeniden kesinlik kazanmıştır.

Her dilenci onun cömertliğiyle zenginleşir, huzurunda çoktan bahsetmek anlamsızdır.

Maden onun elinden dağa sığınıp taşın altını kendine yer edinmiş,

[5390] Cömertliğin gereği gibi bağış yapmazsa, madenin hasılı bir defada,

Tuzlu deniz okyanusta, incisini sedefte saklamış (demektir).

Ve o sedefi derinliklere yerleştirmiş altında üzerinde binlerce tehlike vardır.

Avucundan düşer korkusuyla kendi tacından şerefini vermez.

Bitkilerin üzerine yağın yağmur gibi aksine her dilencinin başına saçar.

[5395] Ey Câmî yüce sultanın övgüsü hakkında, ne zamana kadar bu sözü sürdüreceksin?

Sen kim oluyorsun da onu övüyorsun! Onu övmekle maksadını arıyorsun!

---

¹³ Hâtem: Hâtem-i Tâî: (ö. 578 [?])Cahiliye döneminin cömertliğiyle ünlü şairidir.

Övgüden ve övmekten çek elini! Halis bir duaya uzat elini!

Ey cömert yüce yaratıcı! Eşsiz olan Allah ve ezeli padişah!

Ezel, senin varlığınla dün gibi, önceki gün gibi pek geç olmadan senin ebediliğinle geldi.

[5400] Dokuz felek, senin pergelinin bir noktasıdır; yedi deniz, senin yağmur bulutundan bir nemdir.

Senin yaratma zamanın göz açıp kapama gibidir; belki ondan da yakındır, daha basiretlidir.

Ben demem ki “ona bunu, şunu ver. Hangisi hayırlıysa ona onu ver” derim.

İki dünya saadeti olarak ne bilersen, onun başarı kapısını ona aç!

‘Devam’ kelimesinin emir kipi ‘dom’ dan türemiştir, gerçekten çok güzel bir türemedir.

[5405] Göğü tesbih edenlerin diliyle, şefkatten onun makamının iyiliğini isterler.

Sabah akşam davulunun dom dom sesi, onun emrinin sürekli tekrarıdır.

Onun emrinin geçerliliği kesin olsun! Herkesin övgüsü onun üzerine olsun!

“Padişahın Zulmü, Dostun Tokatı Gibidir Sert Gelse De Acıtmaz. Başkalarının Zulmü, Düşmanın Savurduğu Yumruk Gibidir Hafif Gelse De Acıtır”

Ey şahlıkla başını göklere yüceltmiş (sultan)! Senin ayağının tozu güneşe taç olmuş!

O makamı sana Allah'ın üstünlüğü verdi de Allah'ın gölgesi oldun.

[5410] Kibirden dolayı başını göğe yükseltme! Gölgenin yeryüzünde olması daha güzeldir.

Gölgenin yeri gökyüzünde olsaydı, halk güneşten ne zaman korunurdu?

Güneşin kılıcı kimin başı üzerinde olsa gölge, güneşin yarısından ona siper olur.

Kılıçların önünde siper olası diye Allah seni adalet tahtına oturttu.

Bizzat kan saçan bir kılıç olmayasın, onun bunun can belası olmayasın diye.

[5415] Adaleti göğe doğru yücelt, zulmü yokluk kuyusuna yerleştir.

Zalimin kökünü devletin bahçesinden çıkar, zulüm dalını din ağacından kır!

Korkarım ki; bu dalın o kökü sana kınama ürünü ve ceza meyvesi verir.

Zalimin elini yumamazsan, halkını yenmek bir işe yaramaz.

Dünyaya o hükümdardır sen değilsin, iktidar sahibi O'dur, sen değilsin.

[5420] Onun sırtına Hüsrev'in tahtını ver, devlet yüzüğünü onun parmağına tak.

Bir kişinin zulmünü çekmek kolaydır, zalim iki kişi olunca zulüm çoğalır.

Ok adamın üzerine bir taraftan gelse, oktan savunmak mümkündür.

Her taraftan üç dört ok gelse, çare, ya ölüm olur ya firar!

“Sultan Mahmûd’un Rum Padişahına “Her Ne Kadar Ben Kuloğlu İsem De Devletin Hükümünü Şu Şekilde Verdim: Hiçbir Güçlü Kişinin Güçsüz Birinin Malına Zulüm Elini Uzatacak Fırsatı Kalmamıştır. Benim Emrime Rağmen Gaflet Edilerek Hırsızlık Vaki Olursa Herkesi Zapt u Rapt Altına Alma Eli Böylesine Yüce Olan Rum Padişahının Bütün Üstün Kişilerin Onun Emrine Girmesine Ferman Buyurması” diye Mesaj Göndermesi”

Gazneli Şah ilimlere vakıf olunca, Rum'un vergi memurunu tayin etti.

[5425] Gazneli Mahmûd ona: “O makam ve azamet sahipleri, sana sorarlarsa ki:

Mahmûd'un benzedesi kimdir? Bu düşünce ona nerden hâsıl oldu?

Sen onlara ne cevap vereceksin? Bu tozu onların kalbinden nasıl süpüreceksin?"

Vergi memuru: "Ey şah! Bu senin sorun olduğuna göre, doğru cevabı da senin vermen daha iyi olur."

Gaznelî Mahmûd: "Söyle, evet o köledir; ancak o, bu kölelikten utanmaz.

[5430] Allah o şahlığı şunun için ona vermiştir: yerle gök arasında kimseye,

Zulüm elini açmak nasip olmasın, adi kişileri uyarsın.

Ondan başkası zulmedemez, zulmün pınarı onunla damlar, o kadar."

Bizanslılar bu sözü dinlediklerinde, hayretle birbirlerine şöyle söylediler:

"Onun haddine mi bize emretmek, bizim vergilerimizden istifade etmek!

[5435] Ondan daha üstün kral yok mudur? Ona vergi verirsek bir utanç olmaz mı?"

"Onun 'Ayn' Harfiyle Âlemin Gözü Onun Üzerinde Olan; 'Dal' ve 'Lam' Harfleriyle Dünyalıkların Gönlü Onun Peşinde Olduğu Âdilin, Bütün Gözlerde Kendisini İyi Göstermesi, Hayırlı İşlerde

Öncü Olması ve İyi Davranışlara Rehber Olması İçin Bütün Gönüllere İyi İşlemesi Daha İyidir”¹⁴

Dünya ehli aklın peşinden gitmezler; aksine padişahlarının dini üzerinedirler.

Herkes kendi padişahının emirlerine uyar ve kendi sultanının dini üzerine ölür.

Ey şahlık devletiyle övünen! Mülk kanunlarından haberdar olan!

Kurtuluş kiblesine yüz koy! Hayat pınarının kaynağını bul!

[5440] Öyle bir yaşa ki yaşamağa değsin, kim öyle yaşarsa huzur bulur.

Dinin beğenmediğini beğenme, kapattığı kapıyı açma.

Din ve kurallarından başka ne varsa yık gitsin, sen Peygamberin eteğine yapış.

O, doğru'dur. Doğru olan sana ne mutlu! Adalet üzere yürü ki doğru yolda yürüyesin.

Onun gibi doğruların şahı olursun, doğrulukta destanlaşırın.

---

¹⁴ “ayın”, “dal” ve “lam” harfinden oluşan “adalet” kelimesinin Arap harfleriyle yazılış biçimi yorumlanmaktadır. Kelimeyi oluşturan “ayın” harfi, adalet ve âlemdeki tüm varlıkların gözü; “dal ve lam” harfleri ile gönül temsil edilmiştir. Bu benzetmeyle halkın gözü ve gönlünün daima âdil bir padişahın üzerinde olduğu anlatılmıştır.

[5445] Sapkınlık içinde olanlar senin yoluna yüz koyarlar, sapkınlıktan salih kişiler gibi kurtulurlar.

“Kalabalık Ordusuyla Nar Bahçesinin Duvarı Dibinden Geçerken Hiçbir Askerinin Duvardan Sarkan Narlara İhanet Gözüyle Bakmadığı ve El Uzatmadığı O Ulu Padişahın Hikâyesi”

Adaletli bir sultan sonbaharda, bir bahçenin çevresinden geçiyordu.

Boyacıların atölyesini kıskandıracak, çeşit çeşit renkli üzümler vardı.

Duvarın bir kenarından, nar ağacının bir dalının sarktığını gördü.

Taptaze akik boncukları, altın külçelerle asılmıştı.

[5450] İçinden onları sayarak aklın emanetine teslim etti onları.

O (önden) gidiyordu; kalabalık ordusu da, onun peşinden akın akın geliyordu.

Ertesi gün yoldan geri dönünce, aynı dala yeniden baktı.

Ağaçta narların durduğunu görünce Allah’a şükretmek için atından indi.

Uzun bir zaman secde etti, uzun uzun şöyle şükretti:

[5455] “Ey adaletin efendisi! Ey adalet öğreten! dünyaya adalet güneşini yansıt.

Adalet tohumumu gönlüme sen ektin, ordumun adalet üzere olmasını sen sağladın.

Aramızdan pek saygısız birileri çıkmadıkça, bu narlar dallarında uzun süre kalır.”

“Yaşlı Bir Çiftçinin Buğday Başağı İle Dolu Bir Küp Bulması ve Padişahın Onun Hangi Tarihte Olduğunu ve Kime Ait Olduğunu Araştırmasının Hikâyesi”

Bir zamanlar bir çiftçi, bir harabenin çevresinde çift sürüyordu.

Birden pulluğu, o koşuşturmada toprağa saplandı.

[5460] Topraktan içi buğday başaklarıyla dolu bir küp çıktı.

Sarraflar altınla kaplamışçasına inci tanesi gibi başaklar,

Göze nur feyzi bağışlayan taneleriyle çok iri ve parlaktı.

Derhal küpü şahın huzuruna ilettiler, şah onu görünce hayret etti:

“Güngörmüş çiftçilerden, eski ve yeni hikâyeleri bilenlerden,

[5465] Araştırın bakalım bizi hayrete düşüren bu olay, nerede ve ne zaman olmuş?”

Feleğin dönüşünün onu durduramadığı, yaklaşık
ikiyüzlü yıllarda yaşlıca bir ihtiyar,

“Bu o sultan dönemindeydi, O devirde iki akıl sahibi
vardı.

Biri diğerinden üzüm fidesi satın aldı, üzüm fidesinden
büyük bir küp ortaya çıktı.

Altın ve incilerle dolu bir küp! Alıcı satıcının yanına
gitti:

[5470] “Gel, kendi küpünü topla! O altın ve incilerden payını
al!”

Dedi ki “Olmaz, olmaz! Onun alıcısı sensin, onun payı
senden başkasına düşmez!”

Her ikisi bu konuşmalardan sıkıldılar, meseleyi
padişaha arz ettiler.

Birinin bir kızı, diğerinin bir oğlanı olduğundan
padişahın önceden haberi vardı.

Her ikisini birbiriyle evlendirdi, o altın ve incilerle
onları sevindirdi.

[5475] Her iki düşman birbiriyle uzlaştı, tartışma da mesele de
ortadan kalktı.”

İhtiyar: “O bizden ötürü değildi; Ulu padişahın
adaletinin eseriydi.

Toprak onun adaletiyle altına dönüşünce, bizim ekip
diktiğimiz de inci başağı oluyordu.

Şahların zulmü bugün haddi aşsa da, biz yine de binlerce şükretmeliyiz.

Çünkü değil başakta iken harmanda dahi, bizim buğdayımız ucuzlamıyor.

“Âdl’ Kelimesinde Ayın Başta Olduğu İçin ‘Üstün’ (Meftûh) Okunur. “Dal” Harfi, Gönül Gibi İçeride Yer Aldığından ‘Sakin’dir. Yani; Adalet Sahibinin Basar ve Basiret Gözü Daima Halkın Durumuna Açık Olmalıdır. Onu Görmezden Gelmek Doğru Olmaz. Mazlumlardan Yana Gönlü Adalet Merkezinde Sakin Olmalı. Hareketlilik ve Izdrap Onda Mümkün Değildir”¹⁵

[5480] Şahın gözü açık olmalıdır, iyiye de kötüye de başı dik olmalıdır.

Eksiklik ve noksanlığı dünyadan sürmek için, onun gözü sağa ve sola açık olmalıdır.

Onun doğru yoldan gitmemesi kimin hoşuna gitse, canı gönlü sapkınlığa rehin olmuş demektir.

Onu eğri bir ok gibi fırlatır, kendi dinini onunla süsler.

Yay gibi kendine doğru çekmesin, yanı başında ona yer vermesin.

---

¹⁵ “adalet” kelimesinin Arap harfleriyle yazılış biçimi bu kez farklı bir anlamda yorumlanmıştır. “ayın” harfi ile adalet ve vicdan sahibi bir sultan; “dal ve lam” harfleriyle Farsçada gönül anlamına gelen “dil” kelimesiyle halk temsil edilmiştir. Bu bölümde halkın ve mazlumlardan gönülleriyle adil ve vicdan sahibi sultan arasındaki ilişki anlatılmaktadır.

[5485] Adalet isteyenden usanmamak için onun dağ gibi sabırlı gönlü olmalı.

Hakkını arayan kederinden dolayı ona taş kalpliliği yakıştırırsa,

Onun sözüyle vakarını kaybetmez, onun ağır konuşmasından dolayı sesini yükseltmez.

Onun dilinden ona ateş gibi tesir edecek, bir kıvılcım sıçrayacak olsa,

De ki: “Gönlünü su gibi temizle! Ateşini onunla telafi et!

[5490] O ateşinin üzerine su dökmezse, bundan dolayı kıyamet günü ızdıraba düşer!

“Kaba Bir Söz Söyleyip Sultan Mahmûd’u Kızdıran, Diğer Bir Sözle Yumuşatan ve Adalet Sınırına Ulaştıran Bâverdli Dul Bir Kadının Hikâyesi”

Gazneli tahtın şahı olan, akıbeti hayırlı sultanın huzuruna,

Bâverd bölgesinden ak saçlı bir ihtiyar, Bâverdlilerin mektubunu getirdi.

Din kaftanından arınmış, can gözü iman nurundan körelmiş bir zorba,

Onun bağını gasp etmiş, aydınlık evini yer edinmişti.

[5495] Zorba onun malını geri vermesi için, şah ona adaletli bir hüküm verdi.

Ancak o kötü huylu, çirkin özlü hükme itaate karşı çıktı.

Zorba: “Bu yaşlı kadının artık, Gazne’ye yolculuk etmesi zordur.”

Evsiz barksız yaşlı kadın tekrar, O zorbanın zulmünden illallah dedi.

Gazne devlet sarayına yönelerek davacı oldu.

[5500] Şah ona “Başka bir karar götür, bu hükme uymaması mümkün değil” dedi.

Yaşlı kadın: “Ey şah hükmü ne yapayım, sözlü tartışmaya yol açanı ne yapayım.

Senin ilk hükmünü duymazdan gelen, senin son hükmünü yırtacaktır.”

Şah cevaptan dolayı öfkeyle bağırdı: “Git, kederinden dolayı başına toprak çal!”

Yaşlı kadın paramparça kalbiyle: “Bir yolcu neden başına toprak döksün ki?”

[5505] Aslında fermanı etkili olmayan Sultanın başına toprak dökmek daha iyi olur!

Ona şah ve sultan deseler de kimse onun emrine kulak vermez.”

Şah, o yüreği yaralının sözünü işittiğinde çıkışmasından dolayı pişman oldu.

Yüzlerce utançla ondan helallik istedi, helallikten sonra şöyle ferman verdi:

“Merhameti olmayan, azap melekleri gibi taş kalpli birkaç kişi,

[5510] O Bâverdli zorbaya karşı, merhametsiz ve acımasız olsunlar.

Hırsızlar gibi onu darağacına ya da köpekler gibi duvara assınlar.

İşte böyle rezilce kanını döktüklerinde o hükmü de boynuna assınlar ki,

Şahın hükmüne karşı çıkan, bundan daha ağır cezaya çarptırılacaktır!”

Ceza bu şekilde uygulanınca zâlim ortadan kalktı.

[5515] Bizzat zalimin adı dünyadan yok olsun! Onun yokluğu halk için huzur olsun!

“Zâlim’ Kelimesinden İlk Harf Çıkınca, Sadece ‘Elem’in Üç Harfi Kalır. Bu, Baş Yokluk Yakasına Çekildiğinde Elemden Başka Bir Şeyin Görülmeyeceğine İşarettir. ‘Ye’s’in Üç Harfini

İçeren ‘Siyâset’ ise; “Zâlimin Cezası Zulmü Üstlenmesinden Duyacağı Bütün Korkusunu Karşılmalıdır” Anlamındadır”¹⁶

Ey adalet huyulu! Dünya durdukça, İskender ve Darâ hükümün altındadır.

Âlem senin oldukça fazla adaletinle, ihsanın ve cömertliğinle yankılanmaktadır.

Adaleti, yarının azığı; zulmü, Anka kuşuna arkadaş yap!

Adaletin giderek yayılmasını istiyorsan, zulüm ortadan kalkmalıdır.

[5520] Şah adaleti meslek edinirse, bu sanatta aynı düşüncede olursa,

“Orduyu zulmetmekten uzak tut” diyebilirsiniz; çünkü ordunun zulmü, şahın zulmüdür.

Kurt sürüye saldırırsa, suç, çobanın boynunadır.

Zulüm, daldır; zâlim de kökü olduğundan her zaman kök dalı besler.

---

¹⁶ “Zalim” ve “siyaset” kelimeleri Arap harfleriyle yazılış biçimine göre yorumlanmaktadır. “Zalim” kelimesinin ilk harfi çıkartıldığı zaman geriye “elif, lam ve mim” harfleri kalır. Bu harfler “elem” kelimesini oluşturur. Zalim kelimesinin ilk harfi çıkartıldığında geriye “elem” kalır. Ceza anlamına gelen “siyaset” kelimesi, içerisinde ümitsizlik anlamına gelen “ye’is” kelimesini barındırır. Ye’is kelimesi “zalim” kelimesiyle eşleştirilerek zalimin cezasının yaptığı zulümden dolayı cezasız kalmaması gerektiği anlatılmaktadır. Ayrıca “zulüm”, dala; “zalim” ise köke benzetilmiştir. Padişahlar, zulmü önlemek için zulmü kökünden çıkartmalı ve adaleti korumak için kılıç kullanmalıydılar. Ceza suçtan az olursa zalimler durdurulamayacaktır. Çünkü az kan almanın hastalığı önlemeyeceği, daha çok onu azdıracağı düşünülmektedir.

Sen bir dalını eksiltsen de sağdan soldan başka dallar çıkar.

- [5525] Kökü, kökünden çıkar ki dalın derdinden kurtulabilirsin.
Kılıcı zalimlerden esirgeme, adaleti kılıcın himayesinde koru.
Ceza, suçtan az olursa, suçluların aklını başına ne getirir?
Az ceza zulmü defedemez, az kan almak hastalığı azdırır.

“Sencer’in Yoluna Çıkan ve Bir İki Zalimin Sapkınlığından Davacı Olan ve Onların Zulmünü Ortadan Kaldıran Ak Saçlı Bir İhtiyarın Hikâyesi”

Merv Şahcan’da ak saçlı bir kadın vardı; eski dünyanın Zâl’i¹⁷ gibiydi.

- [5530] Bir gün bir iki asker, zulüm hançeriyle ona acı çektirdiler.

---

¹⁷ Firdevsî’nin *Şâhnâme*’sine göre Zâl, beyaz tüylü doğması nedeniyle babası pehlivan Sâm tarafından ölüme terk edilmiş, Elburz dağına bırakılmış bir çocuktur. Elburz dağında yaşayan olağanüstü güçlere sahip olan Sîmorg, onu besleyip yetiştirmiş ve ona konuşmayı öğretmiştir. Genç bir delikanlı olduğunda yaşadığının haberi babasına ulaşmasıyla babası Zâl’i yanına almıştır. Zâl’in Rudâbe ile evliliğinden *Şâhnâme*’nin baş kahramanı Rüstem pehlivan dünyaya gelmiştir.

Gördüğü zulümden dilini hançer gibi çekip Sencer'in yoluna çıktı.

Sencer'in asilik yüzünden başını göğe dikerek gelmekte olduğunu gördü.

Şöyle bağırdı: “Ey vaziyeti perişan! Yaralı gönüllere kulak ver!”

Sencer o çığılı duyar duymaz, atını ihtiyara doğru sürdü.

[5535] “Ey yaşlı kadın! Başına ne geldi de feryadın göklere yükseldi?” dedi.

“Ben yüze merdiven dayamış, çileli ak saçlı bir kadınlm.

Evimde üç dört yetim yatıyor, yarım ekmeğe muhtaçlar.

Arpa ekmeğinden başka bir şey yemediler, meyvenin adıyla ağızlarını tatlandırdılar.

Benimle bu yıl söyleşip benden üzüm istediler.

[5540] Memleketten bir köye doğru ayrıldım, bu çileye yevmiye karşılığı razı oldum.

İşte ellerim! Adeta işçi avucu! üzüm taneciğı gibi kabarcıklarla dolu!

Köyden yevmiyemi alır almaz, onların istekleriyle sepetimi doldurdum.

Mutlulukla ve neşe içinde çocuklara doğru yola koyuldum.

Senin askerlerinden bir iki zalim, adalet ve zulüm yolunda yardımcılarım,

[5545] Şu dermansıza saldırdılar, sepetimdeki beklenenleri boşalttılar.

Hiç kimsenin talihsizlikten ötürü benim gibi sepetindeki su boşalmamıştır.

Sen böylesine vurdumduymazsın da kan emiciler cefan yüzünden gönül kanı döküyorlar.

Bu nasıl bir sultanlık, bu nasıl bir ülke idareciliğidir?
Halkın gönlüne keder tohumu ekmektedir.

Haktan, adaletten el çekmişsin, dünyaya zalimleri tayin etmişsin!

[5550] Bugün, senin zulmün altında bir nefes almak, kimsenin haddine değilse de,

Gizli saray ortaya çıkınca, Allah'a ne cevap vereceksin?

Dün başında taç yoktu, yarın da ecel onu senden alır.

Bu bir günlük sevinç, başındaki bu gurur, bu kibir niye?

Senin tacının burçları testere gibi sivrildi, afiyet kökünü dünyadan kazıdı.

[5555] Senin şemsiyenin kubbesi yükselince, dünyaya zulüm gölgesi saldı.

Güneşin parıltısından yoksun halk, o gölgede yüzlerce perişanlık içerisinde.

Sen kendi cahilliğinle böyle meşgulken, kendi dalalet yolunda yürü!

Sen tahtına rahatça yaslanmış, bu bahçeden sefa meyvesi yiyorsun.

Bahçede (yalnızca) zulüm kalmış; dul kadınlar meyveleri toplayanların zulmünden yoksunluk içindeler.

[5560] Meyveler koparılıyor diye dullar feryat içinde, sen ağzını meyve yemeye açmışsın.

Ecel ağzını kapatmadan önce, düşman, dostlarının gözyaşlarına gülmeden önce,

İşin sonunu görenler gibi gözünü aç da yoksulların şu perişan haline bir bak!”

Sultan Sencer onun halini anlayınca, kendi haline dayanamadı.

Elini yüzüne kapayıp hıçkırığa hıçkırığa ağladı, kendi kendine, “Bu nasıl bir işçiliktir?” diye söyledi.

[5565] “Bizim sultanlığımıza da yazıklar olsun! kötülüklerimize, alçaklıklarımıza yazıklar olsun!

Bizim utancımız bu saltanattan ve bu dünyayı sömürmemizden olsun.

Biz güçlüler mutluyuz, diğerleri mutsuz, bizim keyfimiz yerinde; ancak devlet harap halde.”

Sonra o iki zalimin ve zulümlerin o iki sorumlusunun,
Ömür defterlerini parça parça etmelerini ve bütün zalimlerin de seyretmesini istedi.

[5570] Dul kadına hediyeler verdi, altın ve gümüşle onu zenginleştirdi.

O çocuklar üzüm yesinler diye üzümle birlikte yetişmiş asma fideleri verdi.

Onu adalet ve cömertliğiyle memnun etti, hayatı boyunca bundan mutluydu.

***“Abdullah Ömer’in¹⁸ (r.a) On İki Yıl Aradan Sonra Babasını
Rüyada Görmesi ve Kul Haklarını Hesaplama ve Verme
Konusundaki Münakaşalardan Onu Haberdar Etmesinin
Hikâyesi”***

Ömer’in oğlu, on iki yıl aradan sonra Ömer’i rüyasında gördü.

Ömer’in oğlu: “Baba sana ne oldu da benim halimi düşünmez oldun?”

[5575] Ömer: “Ölüm anından bugüne kadar can yakıcı garip bir hâlim vardı.

---

¹⁸ Abdullah Ömer (ö. 73/692), Hz. Ömer’in oğlu, en çok hadis rivayet eden, en çok fetva veren yedi sahabelen birisidir.

Zulüm gören halkın isteklerinden aklımın eli ayağı birbirine dolandı.

Bağdat'ta derme çatma bir köprü üzerinde bir koyunun ayağı kırılmış.

Bununla ilgili boynumda hiç günahım yok iken koyunun sahibi eteğime yapışıp:

“Ey herkesin halifesi! Niye köprünün yapımından el çektin?”

[5580] Olayın olduğu o daracık yerde bir dilsiz ayağından oldu.” dedi.

Ömer, adaletiyle öyle yer etmişti ki dünyada adaletiyle destanlaşmıştı.

Onun adaleti öyle zirveye çıktı ki sonunda onun adıyla özdeşleşti.

İsmi adaletle kâmil olunca ondaki noksanlık fethe dönüştü.

Ordusu o noksanlıktan dolayı destek çıkmadı; ama o bütün beldeleri fethetmeye muvaffak oldu.

[5585] Böylesine adaletine rağmen nasıl hesaba çekildi! Bak, ne derece kınandı!

Adaleti zulümden berî olmayanın adı, adalet na'tından yüce değildir.

Öyleyse zulüm yolundan başka yol kat etmeyenin yarınki hâli nasıl geçer?

“Bir Saman Çuvalı için Bir Zâlimin Harmanını Ateşe Veren ve Ateşin Aleviyle Âlemi Aydınlatan Gazan’ın¹⁹ Hikâyesi”

Din düşmanlarının üzerine dörtnala koşan mücahit gaziler ordusunun kumandanı,

Bir gün şehirden avlanmaya çıktı, yolu üzerinde bir köye uğradı.

[5590] Zorbanın biri zorla bir yoksulun saman çuvalını gasp etti.

Yoksul köylü (Gazan’dan) adalet istedi, o zorbaya ceza verilmesini emretti.

Suçları üst üste yığan her zulme binlerce mazeret bulan vezir, şaha şöyle dedi:

“Ey şahlar şahı bir avuç saman için cezalandırarak askerin kanını dökme!”

Şah: “ Ey adalet işinde âciz olan (vezir)! kan azalsın diye kan akıtmazsam,

[5595] Samanı alınca arpa da ister, köylünün canı arpa uğruna azalır.

Arpa yüzünden de onu bağışlarsam buğday için de ona zor kullanır.

Buğday cezasından da kurtulursa halkın evine göz koyar.

---

¹⁹ İslamiyet’in İlhanlıların resmi dini olmasını sağlayan İlhanlı hükümdarı (1295-1304) Argun Han’ın oğludur.

Evin içerisine ateş düştüğünde suyla cesurca söndürülmeli.

(Yangın) evin kapısından çatıya ulaşınca kim yangını söndürmek için dama çıkar?”

[5600] Ardından orduya yol üzerinde saman harmanını toplamalarını,

Harmanın tepesinde (zorba) için yer açmalarını ve harmanı da ateşe vermelerini emretti.

O harmana ateş düşünce dünya onun aleviyle aydınlandı.

Dünyadan zulmün karanlığı kalktı, zalimin canı eziyet içine düştü.

Adalet ışığının ilmi yüceldi, dokuz yeşil revakın da üzerine yükseldi.

***“Hürmüz B. Kısra’nın Hikâyesi ve Orduya “Tarlaya Girmeyin”
Diye Ferman Vermesi ve Fermana Kulak Vermeyenin Kulağının
Kesilmesi”***

[5605] Kısra’nın Hürmüz adındaki oğlunun gönlü adalet ile huzur bulmuştu.

Ordu şehirden çıkacağı zaman her yol başında şunu duyururdu:

“Dizginleri hevesin avucuna bırakmayın, kimsenin tarlasını çiğnemeyin.

Her kim bir başak kırarsa, bir harmandan bir saman
çöpü koparırsa,

Başak gibi onu okla diksinler, kılıcın kıvılcımıyla
harmanını yaksinlar.”

[5610] Tesadüfen, oğlunun naibi olan, iyilik ve kötülükte ona
rehber olan,

Bir gün krala refakat etmekten geri kaldı, çiftçinin
tarlasına at sürdü.

Bu ihanetin haberi krala ulaştı, ceza olarak onun
kulağını kesti.

Yani kulağı üzerimizde olmayanın, duyurumuzu
umursamayanın,

Büyüğün ve küçüğün ibret alması için başında kulağı
olmaz ise ne âlâ!

[5615] Sonra kendi oğlunun, köylünün zararını cömertlikle
karşılmasını söyledi.

Yine onun ordusundan başka biri, sultanın ve ordunun
yanında itibarlı biri,

Üzüm asmasının kenarından geçiyor, üzümlere
bakıyordu.

Birden yanından yedek atı öne fırladı, asmanın
olgunlaşmamış dalını kırdı.

Bahçe sahibi feryat etmeye başladı: “Ey Muğların²⁰ dininden çıkan!

[5620] Muğların dininin esası incitmektir, beni incittin. Bu nasıl bir dindarlıktır?

Ey dinine karşı ikiyüzlü! Şimdi gidiyorum, seni krala şikâyet edeceğim.

Asker ondan kralın adını duyunca kralın korkusundan ödü koptu.

Belinde altın bir kemeri vardı, üzerine inci salkımları asmıştı.

Elini uzatıp kemerini çıkardı, o çiftçi adamın önüne bıraktı.

[5625] Kırılan salkımın karşılığı olarak, bak eline nasıl salkımlar verdim.

Eğer o üzüm salkımı ise bunlar da saçılmış incilerdir.

Can damarım bedenimden kopmuş, kralın kılıcıyla kanım dökülmüş farz et!

***“Kulağı Tıkalı ve İşitmesi Bozuk Olan, Adalet İsteyenlerin,
İhtiyaç Sahiplerinin İsteklerini İşitememekten Dolayı Üzülen ve
Hayıflanan Padişahın Hikâyesi”***

Akıl sahibi bir kralın kulak deliği işitmeye kapalıydı.

---

²⁰ Muğ (Muğân): Zerdüşti dininde din adamlarına verilen addır.

Ne tabipler bir ilaç bulabildiler, ne de hekimler bir çare bulabildiler.

[5630] Tarif edilemeyecek kadar inleyip durdu, sayılamayacak kadar ağlayıp sızlandı.

Fazileti ve ilmiyle ün kazanmış iyi biri şöyle dedi: “Ey güzel ahlâklı kral!”

“Senin on duyundan biri eksik diye niye gönlün derdin esiridir?”

Bütün bu acılar ve ıstıraplar niye? Yemekten ve uykudan kesilmek niye?

Şükret! Sende onun bir ağrısı yok, yüreğinde acının bir zerresi bile yok.

[5635] Sızlananların dertlerinden, gammazların hile tuzaklarından kurtuldun.

Kalbindeki doğruluk nurunun ışığı sana yeter, binlerce yalanı mezara göm.

Kulak gittiyse akıl bâki kalsın, vicdanının sözleri bâki kalsın.”

Şah: “Ey gönlü ilimle hoş olan! Bilginlerin gönüllerini aydınlatan!

Çalgıcıların gürültüsünü duymak için bana kulak gerekmiyor!

[5640] Ben, neşe nağmesine eşlik edeyim, ud sesini, arp nağmesini dinleyeyim.

Raksa katılayım, sevinç yaygısına ayak basayım istemiyorum.

Kulağım şu işlere yarasın: bir kişiye bir zarar gelecek olursa,

Sarayın kapısında ya da yol üzerinde feryat ve figanla benden adalet isteyecek olursa,

Onun feryadına kulak vereyim, adaletliler gibi ona hakkını vereyim istiyorum.

[5645] Ya da muhtaç birinin, feleğin başa getirdiklerinden zarar görmüş birinin çılgılığı yükselecek olursa,

Ona bağış yaparak onun işini göreyim de ümitsizce kapımdan geri dönmesini istiyorum.

“Nefsin İstek ve Arzusuna Esir Olan Şehvetin, Saltanat ve İmparatorluk Devletinin En Aşağı Mertebesi Olduğu Hakkında”

Şahın gönlü nefesine düşkün olursa ondan devlet ve din bozguna uğrayacaktır.

Gönlü, berrak yanaklı güzel yüzlüler yüzünden öpme ve gönül eğlendirme arzusunda olur.

Düşmandan dolayı iffetini bir kenara koyup keskin kılıcının üzerine öpücük koyar.

[5650] (Aslında) Şahın kıblesi zafer güzeldir; bütün güzellerden daha güzeldir.

Tepesindeki hurma ağacı, mızrak gibi vakar dağının bozguncularının safına hızla saplanır.

Siyah sürmeli kara gözündeki sürme, atlı askerlerin nalının tozudur.

Gamzesi, savaş günü yiğitlerin sinesini yaran kılıçtır.

Yüzü güneş gibi fetih günü gazilerin nişanesi olan parlak kılıç misali parlak.

[5655] Her kim onun yüzüne baksa gözünü diğer sevgililere kapatır.

Allah Allah! Kimin böyle bir güzeli var! Bu güzel, ne bela bir gönül çelendir!

Birine yüzünü gösterinceye kadar, yüzlerce kişinin gönlü kana bulanır.

“Gaznelî Mahmûd’un Gece Dışarı Çıkıp Herkese Kendisi Hakkında Kötülük ve İyilik Haberlerini Sorması ve Kötülükten Vazgeçip İyilik Üzerine Yönelmesinin Hikâyesi”

Mecusilerin manastır ruhbanı, Abbasî kıyafetine* büründüğü gece,

Gaznelî sultan da siyahlara bürünüp şehri ve kışlayı dolaşırdı.

---

* “Libâs-i ‘Abbâsî (Abbâsî elbisesi): Abbâsî halifelerinin resmî kıyafeti olan siyah renkli cilbâktan kinayedir.

[5660] Tebdil-i kıyafetle sehre kadar her bir evin kapısından geçerci.

Nerede, kendisinde akıldan bir eser olan konuşan birini bulsa,

Onunla muhabbeti artırır, Gaznelî Mahmûd'tan söz açardı:

“Onun sultanlık yönetimi nasıldır? Onun durumu nedir, vaziyeti nasıldır?”

Onun zamanı zulümle mi geçer? Hak ve adalet yolunda mı gider?

[5665] Onun korkusu içinde olan dostlar nasıllar? Onun belasına uğrayan düşmanlar nasıllar?”

Bir kusurun ve meziyetin olmasaydı, onun hakkında soruşturamazdın.

Onun amacı, kötü olan her şeyin fikir sahiplerince reddedilmesidir.

Kötü şeylerin izini gönlünden kazır, kendi sayfasından onun harflerini siler.

İyi olanda çaba gösterir, onu bedava vermez ve satmaz.

[5670] Onun eksik yönlerini ondan çıkartır, gücü yettiğinde onu iki katına çıkarır.

Bir gece bir yere yolu düştü, seçkinler ehlinden oturan bir grup gördü.

Onların alınlarından keşif nuru; onların esintilerinden aşk kokusu yayılıyordu.

Hepsi aynı renk ve surette idiler, hepsi marifet nuru içerisinde denk idiler.

Çekinerek selam verip oturdu, hürmet göstererek başını eğdi.

[5675] Ne konuşuyorlar? Olumlu mu olumsuz mu düşünüyorlar diye kulak veriyordu.

Biri devletle ilgili inciler diziıyor, biri dinden bahsediyordu.

Farklı farklı konulardan bahsedildi, hüznü hadiseser denizi dalgalandı.

Gazneli Mahmûd'un adını andılar, onun iyi işlerini saydılar.

Hepsi, "Çok iyi bir sultan" dediler, "Seçkinlerin de halkın da iyiliğini ister.

[5680] Onun himmeti yükseklerde uçar, bayağı rakipleriyle kıyaslanamaz.

Ancak süslü güzellerin kara sevdası, onu o uçuştan alıkoyar.

Onun bu hayali aklından çıkırsa nefis onu ayaklar altında ezmez.

Hatta ona kulluk etmekten vazgeçer, nefsin egemenliğine üstün gelir.

Şâhın adı muzaffer olsun, bütün dünya onun egemenliğinde olsun.”

[5685] Sultan o nefis sözünü duyunca gönlündeki o hevesten vazgeçti.

Gönül levhasından şehvet yazısını sildi, hemen üzerine iffet elbisesi geçirdi.

Şüphesiz kısa bir süre içerisinde fetih yoluna girdi, zaferi meslek edindi.

Hindistan ülkesini tamamen aldı, dünyanın doğusunu da batısını fethetti.

Sonunda yükünü Dârü'l-bekâyâ taşıdı, onun adı kıyamete kadar bâki kaldı.

*“Bir Cariyeye Sevgisi Yüzünden Ülkenin Geleceğini
Düşünmekten Geri Kalan Padişahın Kurtulmak için Dua
Etmesinin Hikâyesi”*

[5690] Tirmiz şâhının güzel bir cariyesi vardı, ipeğin üzerindeki nakış gibi çekiciydi.

Gönlünde afiyet tarlasındaki sel gibi, gönlünde ona karşı bir istek buldu.

Gönlündeki aşk güçlüce kök salınca, devlet ve din işlerinde çatlak oluştu.

Bir gece yüzünü yere sürdü, hüznünlü gönülden dua ile yalvardı:

“Ey göklerin ve yerin sahibi! O (aşk) da bu (devlet) de senin hükmünün kölesi.

- [5695]** İşim elden gitti, elimi tut! Zevke düşkün can elimi tut!
Bundan önce temiz bir kalbim vardı, nefsin arzularından âzadeydi.
İyiye kötüden onunla ayırt ederdim, iyi işleri onunla yapardım.
Bir gönül çelen o gönlü çalınca o gönle binlerce keder bıraktı.
Onun nakşiyim; gönül levhasından onun nakşını kazı!
hatta su ve çamur levhasından onu kazı!

- [5700]** Onun fayda ve zararlarını baştanbaşa kazı! onun varlığını tekrar yok et!
Böylelikle devletin geleceği ile ilgilenirim, işinden gücünden kalanların (zararını) telafi edeyim.”
Bunları söyleyerek döktüğü kanlı gözyaşları yudum gibi yolun toprağına karıştı.
Dua sahibine sessizce gözyaşı dökmek duanın kabul olacağına kanıttır.
Sabahleyin tahta çıktığı zaman, o sevgili tekrar gönlüne girdi.

[5705] Nevruz zamanı ve bahar mevsimiydi, avuçtaki gül demeti sevgilinin eteği gibiydi.

Şehrin sınırından dışarıya çadır kurdu, Ceyhun'un kıyılarına gölgelik kurdu.

Ceyhun'un kıyılarında yeşillikler gördü, sikelâtun*kilimler serilmiş gibiydi.

Yüzlerce neşe içinde sevgililer el ele, mutluluk ve sevinçle o kilim üzerinden geçti.

Mutluluk veren her şey, sevindiren oyuncaklardan olan her şey,

[5710] Zaten deniz kenarında bulunuyordu, her şey birlikte hazır bulunuyordu.

Eğlendikleri o günün öğle vakti, gönülleri denize doğru dizgin çekti.

Saf altından hilal gibi bir sandal, içinde mutluluk kaynağı eşyalarla,

Şah ve cariyenin huzuruna getirip ay ve güneşi²¹ hilâle yerleştirdiler.

Sandal nehir kıyısından yola çıktı, ördek gibi suyu sinesiyile yarmaktaydı.

---

* Bağdat'ta üretilen bir çeşit sarı yıldız işlemeli kumaştır. Bu ad, Ortaçağ'da Almanca, Fransızca ve İspanyolca gibi Avrupa dillerinde de kullanılmaktaydı.

²¹ Ay, yüzü ay gibi güzel yüzlü sevgililer için kullanılır. Ay, güneşin yörüngesi durumunda olduğu gibi cariyeye de daima padişahın yanındadır.

[5715] Ördeğin üzerine süzölen doğan gibi şah coşkuya kapılıyordu.

Birden denizin ortasından bir dalga koştu, sandalda oturan o iki kişiden çığlıklar koştu.

Sandal suyun dalgalarıyla battı, batıda da iki güneş battı.

şah hasretle cariyeyi bırakıp nehre doğru yüzmeye başladı.

Denizin ortasından kıyıya ulaştığında, o seçkin sevgiliden bir eser göremedi.

[5720] Onun dileğindeki samimiyetten dolayı, gece ettiği dua kabul edildi.

Onun padişahlık görevi, bütöun halka karşı iyilikseverliği yenilendi.

Elbette, akıllılığın egemen olduğu yerde, aşıklık öлке yönetmenin zıddıdır.

Aşk yüzünden devlet istikrarsızlığa düşer, aşk ve sultanlık birbiriyle uyuşmaz.

“Mizaç Ateşini Yakmak, Din ve Dünya Harmanını Ateşe Vermek Demek Olan Öfke Hakkında”

Öfkeyle hiç kimsenin canını yaralama! Asayiş kelimesini gönlünden kazıma!

[5725] Öfke, testere gibi kesicidir, evet, o testere gibidir ama iki başlı!

Senin başta gönlün törpülenmemişse senin gönül tırmalamam doğru olur mu?

Öfkeyle tutuşturduğun ateş yüzünden, önce kendi evini barkını yakarsın.

Yakınlarının, komşularının gördüğü zarar, yaktığın ateştendir; ya duman sızar, ya kıvılcım sıçrar.

Aslında o senin gönlünde alevlendiğinden, senin harmanını da yakmıştır.

[5730] O ateşin üzerine ağırbaşlılık suyu dök de, başkalarına ateş düşmesin!

Başkalarına öfkelenmek, köpeklik ve vahşiliktir, bu köpeklik ve vahşilik akılsızlıktandır.

Aklın yardımcı olduğu kişide, ne zaman vahşilik olur?

Domuzun keskin dişleri ve kurdun pençesi, zarar vermek adına daha büyük belâdır.

Zarar vermelerine yol verilmez ise keskin dişin ve pençenin bir suçu olmaz.

[5735] Biri, bir insandan zarar görürse, dişsiz domuzdan, pençesiz kurttan (zarar görmüş) gibidir.

Öfke, kötülüğü emreden nefsin vesvesesinden²² değil de, Allah adına olursa güzel olur.

Öfken Allah için olduğu zaman, gözlerin ikilik görmekten vazgeçer.

O göz değil, dinin gayretidir; övgüye ve takdire değerdir.

Öfkenin depreşmesi kötü nefisten kaynaklandığı için, şeytana yastıktır, akıl eksikliğidir.

[5740] O şeytandan gönlünü arındırıp öfkeyi elinin altına alman hayırlıdır.

“Hz. Peygamber’in (s.a.v.) Bir Grupla Karşılılaşması, Onlara Ne Yaptıklarını Sorması ve Onların Cevabı”

Hz. Peygamber çok yakın dostlarından bir grupla bir yoldan geçiyordu.

Bir kavimin eline balta alıp büyük bir taşın etrafına oturduğunu gördü.

Hz. Peygamber: “El ve ayaklarınızı niye yarıyorsunuz? Bu taşı niçin yontuyorsunuz?”

Kavim ise şöyle dedi: “Biz genciz, güçlüyüz ve pehlivanız.

---

²² Kötülükleri emreden ‘Nefs-i Emmâre’ye işaret edilir.

[5745] Güçlenmek istediğimiz zaman, bu taş bizim gücümüzün ölçüsü olur.”

Hz. Peygamber: “Demek istediğim pehlivanlık nedir? Pehlivanlık iddiasında bulunan kimdir?”

Pehlivan; er meydanında, ökesini ayaklar altına alabilen kişidir.

Öfke muazzam bir dağ ise de pehlivan karşısında sırtı yere gelmelidir.”

***“Öfke Sıfatının Kendini Sarmaladığını Huzurda Hekim’e
Şikâyet Eden O Padişahın Hikâyesi ve Hekimin Onu Tedavi
Etmesi”***

Allah kullarının gönlünün huzuru olan, fazilet, ilim ve fikir sahibi bir padişah vardı.

[5750] Onun ahlâkı, huyu suyu beğenilmiş, akıl ve din yolundan kaymamıştı.

Ancak öfkesi haddinden fazlaydı, öfkesinin buyruğu altında rezildi.

Öfke onun gönlünde alevlendiğinde, zamanın harmanını ateşe verirdi.

Bu yüzden gece gündüz perişandı, yaptığından pişmandı.

İyilik isteyenin, kötülük isteyenin de öfkesi herkesten kötüdür; özellikle de sultanın öfkesi.

[5755] Sultanın başkalarına öfkelenmesi kadar fakir öfkelenemez.

Fakirin öfkesi ev bark yakar; şahın öfkesi bütün dünyayı yakar.

Onun öfkesi de küfrü de yakışık almaz, onun öfkesi seçkinine çile; halkına ölümdür.

Onun öfkesi dillerde dolaşır, bunun öfkesi can belasıdır.

İşinde bilgili bir hekime, bir gece bu olayı anlattı.

[5760] O bilgili hekim ona: “Ey bilgide şahlardan daha önde olan!

Öfke ateşin kıvılcımlandığında hararetinden dudağını kuruttuğunda,

Kendi kendine düşün ki: “bu aciz (kul) asla benim mülkümün dışında değildir.

Onun boynu her zaman bana bağlıdır, dövülmesi de öldürülmesi de benim elimdedir.

Ceza vermekte niye acele edilir? Anlayıp dinlemeden neden işkence edilir?

[5765] Dirileri öldürmek çok kolaydır; ama diri öldürüldüğünde çaresi var mıdır?

Akılsızca işe girişmek iradeyi yitirmek nedendir?

Allah’ın verdiği iradeden düşüncesizlikle nasıl el çekerim?

Padişah benim, iyiden de kötüden de, intikam alan benim diye şükreden,

Onun kendi padişahlığında benden intikam alacak iradesi yok.

[5770] Onu bağışlamam, boynundaki bağı çözmem daha iyidir. Suçunun cezasını bağışlamasam da birkaç gün o cezayı geciktireyim.

Ola ki işin aslı aydınlanır, gönlüm o haksızlıktan dolayı incinmez.

Her seher uykudan uyandığında, biriyle buluşmadan çok önce,

Bu dersi kendi kendine tekrar et onun üstüne gitmekte kararlı ol!

[5775] Bu sıkıntıyı alışkanlık edindikçe teşebbüsün, hayırla sonuçlanır.”

Cömert şah birkaç gün öfkesini hekimin öğüdüyle zincirledi.

Onun öfkesi memnuniyete dönüştü, işleri iyileşmeye başladı.

Ne mutlu ilme hizmet eden, ilim ehline kulak veren o şaha,

İlmin hükmünce iş yapan, dünya halkının yükünü hafifletene (ne mutlu!)

“Nûşirevân’ın Meclisinde Edepsizlik Eden Sâkî’nin Hikâyesi ve Nûşirevân’ın Onun Edepsizliğini Affetmesi”

[5780] Dinle Şu Nûşirevan’ın kıssasını! Bir gün Nûşirevan’ın Őarapçısından,

Aydın dŐunceli, temiz huylular cennet gibi bir meclis hazırladılar.

Sâkîler ‘Şerefe! Şerefe!’ çığlıkları ve çalgıcıların musikisi göge yükseltmiŐti.

Bir sâkî, altın bir kadeh aldı, adalet dağıtın Şaha kadar götürdü.

Şahın heybetinden dolayı eli titredi, Şahın kaftanı Şarapla mahvoldu.

[5785] Şahın akklı karıştı, öfkesinin ateŐi dışarı fırladı.

“Şarap gibi senin de kanını dökeceğim, damla gibi toz toprağa katacağım.” dedi.

Sâkî Şahtan bu tehdidi duyunca, dediğini de yapacağından emin olduğundan,

Ortadan bir sürahiyi alıp sürahinin içindekileri Şahın zerine döktü.

Şah haykırdı: “Ey kötü huylu, bu nasıl bir özür ki suçtan da beter?”

[5790] Sâkî: “Ey Şahım! İlk kez böyle bir Şey istemeden benim başıma geldi.

İlki, öfkelenecek kadar bunun suçuyla kanımı dökecek kadar (önemli) değildi.

Diğer suçu da buna ekledim, senin tahtını, tacını şarapla kirllettim.

Beni öldürmek için kılıç çektiğinde, kimse senin ülkene “yazık” demesin istedim.

Adaletli şahlar şahının kini, adaletten düşünceye yüz çevirdi.

[5895] Eskiden beri dönüp duran felek, onun adalet eteğinde zulüm tozu buldu.

İçim perişan oldu, yapılacak yapıldı, söylenecek söylendi.

Bu andan itibaren sözüm kalmadı, bundan sonra sen de gerekeni yap!”

Şah: “Ey ateşimin üzerine su serpen!, su gibi huyun güzel bir cevap verdi.

Yaptığın baştan beri kötü olsa da, yaptığının özrünü senin sözün diledi.

[5700] Seni affettim, canını bağışladım, bu affın şükürü için haydi bana kadeh getir!”

“Cömertlik ve Bağış’ın Fazileti Hakkında”

Yücelik tahtının sevdahlıları için, sermayenin tacı sadece cömertliktir.

Cömertlik tacını sermaye yapmazlarsa, kendi ticaretlerinden ne zaman kar edecekler?

Cömertliğin manası nedir? Bağışlamak. Şimşeğin doğası nedir? Çakmak.

Çakan şimşek dünyayı aydınlatır, cömertlik ve bağışla âlemin canı aydınlanır.

[5805] Şimşeğin ışığı bir anlıktır, cömertliğin ışığı âlem oldukçadır.

Dünyada bir kişi bile kalmasa, yiğidin sadece efsanesi kalsa,

Bizim ve yiğitlerin efsaneleri, dünya döndüğü sürece kalacaktır.

Hatem, bu yurttan göçtüğü zaman, göklerin kitabesinde adı kaldı.

Neyin varsa bağış yap, nam kazan, iyiliğini ve namını bırak.

[5710] Çünkü bu yeşil kubbenin altındakilere, iyi isim ikinci hayat olur.

Ne verirsen o nasip olur, vermediklerin başkalarına pay olur.

Kendi payını niye başkalarına veriyorsun? Kendi malını niye başkalarına bırakıyorsun?

***“Hekim'in Eşine Muamelesi ve Aralarındaki Konuşmaların
Hikâyesi”***

Bir Hekim, cömertlik hükmüyle kalkıp karısının cebine bin dirhem bıraktı.

O olaydan bir kaç gün geçince hekim karısından para kesesinin hesabını sordu.

[5815] “Nerede bir dilenci bağırdıysa, altıda biri o dilencilere gitti.

Diğer kısmı misafirlere, bir kısmı da arkadaşlara ve dostlara gitti.

Kendi biriktirdiklerimden kalanı da kendi kara günüm için ayırdım.”

Bilgin: “Cömertlik ve bağış yasasına göre bana söylediklerin yanlıştır, yanlıştır!

Ne kadar verdiysen senin azığın odur, onlar senin karanlık gününe aydınlık bağışlayacaktır.

[5820] Kendin için ayırdıklarınla, cebine ve kesene koyduklarınla,

İşin de yoluna girer, mirasın da çoğalır ya da bir olay sebebiyle yağmalanır.”

“Sağlam Olmayan Su Testisiyle Elini ve Yüzünü Yıkayan Yoksul Yaşlı Kadına Nûşirevân’ın Şefkatle Davranmasının Hikâyesi”

Bir öğle vakti âdil şah Nûşirevân kendi evinin eyvanında oturuyordu.

Komşusunun damının üzerinde güçsüz ve yoksul bir ihtiyar kadın gördü.

Kambur sırtı ve elindeki testisi de kendisi gibi felekten yıkım görmüştü.

[5825] Ne bir ucu vardı, ne de kulpu yerindeydi, yerinde durabilecek bir dibi de yoktu.

Bir yolunu bulup testiden yüzüne su dökmek istedi.

Testi yaptığı o hilelerden yere düşüp bu toprağa dökülüyordu.

Nûşirevân onu görünce kirpiklerinden merhamet gözyaşları boşaldı.

Kendi kendine: “Bize yazıklar olsun! Halkın ve Allah’ın öfkesi üzerimize olsun!”

[5830] Yanı başımızda bir yoksulun koca bir ihtiyarın ömrü geçip gitmiş.

Elinde yüzünü yıkayabileceği, sağlam bir testisi bile yok.”

Kendi altın ibriğini, tarafından ona gönderilmesini istedi.

Ayrıca “Onu öyle gördüğümü bilip utanmasın” dedi.

Kendi etrafındaki fakirlere de tek tek kırk altın ibrik dağıttı.

- [5835] Yaşlı kadın ondan faydalandı; ama onun hikâyesini kimse anlamadı.

“Sencer’in Yakut ve Mücevher Dolu Mangalını Bağışlamasının Hikâyesi”

Cömertlik kapısını zamana açan O cömert şah Melikşah oğlu Sencerdi.

Sözü bahar bulutu gibi dünyaya inci ve mücevher yağdırdı.

Bahardaki çimen gibi halısıyla yeşil renkli zümrüden bir evi vardı.

- [5840] Ortasında saf altından bir mangal kabı parlak duru yakutlarla doluydu.

Ona el ve ayakla dokunmayan, onları mangal koru zannederdi.

Bir gün yoldan dünya görmüş edip bir yabancı geldi.

Deniz ve kıymetli bir maden ocağı gibi, güneş ve ay gibi geçiciydi.

Şubat ayının soğuşundan üşüdüğünden mangalın üzerine buruşmuş elini uzattı.

[5845] Meclistekiler onu öyle görünce, şaşkınlıktan gül gibi (açılarak) güldüler.

Kendi yaptığından mahcup olan adam nergis gibi utandı.

Ertesi gün şah sabah erkenden ona iltifat ederek:

“Madem bugün bize geldin hiç olmazsa keyfini çabuk çıkar!”

Yabancı: “Gece soğuktan acı çekerek geldim, sabah yanımda o ateşle geldim.”

[5850] Olur da bir kıvılcım çakıp onunla kendi evimi ısıtıyorum.” dedi.

Şah, faziletli kişiden o latifeyi duyunca, yakut ve mangalın tamamını ona bağışladı.

Şah: “Bunları evine götür, eteğini de onun üzerine yay.

Böylece Dey ayının soğuğu bir işe yarar, çünkü gibi belasından incinmezsin!”

“Hatem’in, Bir Esirin Ayağındaki Zinciri Çözüp Kendi Ayağını Zincirlemesinin Hikâyesi”

Hatem; o cömertlik denizi, o bağış madeni bir gün kendi kavminden ayrı kaldı.

[5855] Bir kafileye yolu düştü, ayağı zincirli bir esir gördü.

Esirliği çözülmesi için yanına gelip azad olması için ondan fidye istedi.

Hatem'in orada elinde hiç bir şeyi yoktu, oraya vardığında üzerindeki yükü almıştı.

İyiliğinden, birden kendi ayağını ileri uzatıp onun zincirini kendi ayağına taktı.

O sıkı zincirden onu âzad edip kendi yerine geçmesine izin verdi.

[5860] Hâtem'in kavmi peşinden ona yetiştiler, esirler gibi onu zincirli gördüler.

Fidyelerini, onun malından verip onun ayağını da zincirden çözdüler.

“Cimriliği Kınama Hakkında Söyleşi”

Sultan, hazineden yana cimrice davranсын diye, cimrilik, sultanın hazinesi üzerinde bir kilittir.

Kilidi aç; çünkü cimrilik, şahın makamına lâıyk değildir.

Şahın gönlü hazine hevesindeyse sultanlık ikbali ona yeterli hazinedir.

[5865] Sultan, eğilip bükülmeyen sultan olacaksa gerekmeyenler, gerekenlerden hiç de az olmamalı.

Hazineden kalacak olsa, Allah korusun, hazineyi kim koruyabilir?

Cimrilik, filizi baştanbaşa diken olan hurma ağacı gibi dikenli yaralı canları incitir.

Onun hurmasını ısırarak olsan örsten de çok diş kırar.

Hatta onu Hz. Meryem bile sallasa,* ondan zulüm taşından başka bir şey dökülmez.

[5870] Cimrilik tadı hep zehirli olan hurmadır ve yaralı ciğerler onun tadıyla paramparçadır.

Parmağına bal sürse de minnet yükünden dolayı sırtını bükür.

Cimrinin kapısına umutla gitme, saygınlığı karşısında küçük düşme!

Övünç kaynağı o Kerim'in katında utanca neden olan, aşağılayıcı olacaktır.

Eğer utanacaksan övücü de utancı da iyi olanlardan utan!

[5875] O kişilerin kaşları çatık olmaz, onların yüzü zırh gibi buruşuk olmaz.

Verirler ve kendi verdiklerinden utanarak fakirlerin önünde başlarını eğerler.

Avâmdan, havastan kimsenin olmadığı yerlerde aşağılıklarından dolayı kalabalıkları toplayıp,

---

* Meryem Suresi/25: "Hurma ağacını kendine doğru silkele ki sana taze hurma dökülün." ayetine işaretir.

Kendi iyilik ve bağışlarını sayarlar, boynunu yük altına sokarlar.

“Peygamber’in (s.a.v.) Cimri Kadın Hakkında Söylediği Sözün Hikâyesi”

Peygamberin huzuruna meyve veren fidanını kabul ettirmek için dul bir kadın geldi.

[5880] Birisi Resûl’e onu anlattı ve hayırlı amellerini bir anda sıraladı:

“Bütün gün oruç tutar, geceyi namazla geçirir.

Ancak cömertlikten yana eli sıkıdır, onun can damarı cimriliğe yapışıktır.”

Son peygamber: “Elbisesi ve eteği, keşke ayıplara bulaşmış olsaydı da,

Cimriliğinden dolayı bağlı olmasaydı, eli devamlı mal dağıtsaydı.

[5885] Nerede olursa olsun cimrilik, faydasız bir övünçtür, cömertliğin olduğu yerde kusurlar meziyettir.

“Yahya Bermekî’nin Oğlu ve Onun Cimrilik Vasfının Hikâyesi”

Yahya Bermekî’nin bir oğlu vardı, oğul değil, adeta cimriliğin babasıydı.

Babalarının bağışladıklarını anar, ağıtçılar gibi ağlamaya başlardı.

“Gümüş ve altının hepsini neden dağıttılar? Benim geleceğim için neden biriktirmediler?

Ben şimdiye kadar her bir dirhem için zulüm gördüm ve bir dirhem bile vermedim.

[5890] Yeşim taşı boncuğunun özde yakut ve inci gösterdiğini hiç gördün mü?

Öyle cimriydi ki aşağılıktı, eğer ölüm günü Azrail,

O ıstıraptan canı çıksa da kuluncundaki ağrıya bile cimrilik ederdi.

Canına karşılık ondan bir ekmek istese canını hemen verir, ekmek vermezdi.

Babasından ona karınca gibi hizmet eden bir köle miras kalmıştı.

[5895] Zayıflıktan neredeyse tüy gibi vücudu, sevgililerin beli gibi incecikti.

Çok fazla açlık çekmişti, bir hayal gibi, ne canlıydı, ne de ölü.

Üzerindeki elbise baştan aşağı yırtıktı, onun her yırtığı bir başkasının harmanındaydı.

Ebu'l-Fuzûl onun halini görünce yoldan geçen birisi onun efendisinin sofrasını sordu.

Köle: “Onun kırık dökük bir sofrası var, genişliği de bir elin avucundan az.

[5900] Sofranın etrafındaki tabakta kâsede yemek neredeyse bulunmaz, her biri de haşhaş tanesi kadardır.

İğnesinin ucuyla kazıdığından tabağımız da kasemiz de onunla yontulmuş kalır.

Onun içine sivrisinek burnunu batırsa, sinek bile onun yemeğinden mahrum kalır.

Sivrisineğin de sineğin de olmadığı bir gece yarısı evine sofra kurar.”

Daha sonra onun elbisesine bakarak “Elbisendeki bu yırtıklar da ne böyle?

[5905] Yiyeyeğini artıramıyorsan bari elbisenin yırtıklarını dik!” dedi.

Köle: “Hırkayı birbirine iliştirebileceğim bir iğne bile bulamıyorum.

Efendimin Basra’dan Bağdat’a kadar bir sürü çelik iğnesi olsa da,

İsraîl, Ken’an’dan Cebrail ve Mikail ile birlikte de gelse,

Ka’be’yi de rehin alsalar birkaç gün telaşa da düşseler,

[5910] Böyle durmaksızın aramalar sonucunda ondan bir iğne ödünç alamazlar.

Hatta Hz. Yusuf’un yırtılan gömleğini terzinin dikmesi için dahi,

O adi iğne vermez, ihtiyaçlarını görmekle onları sevindirmez.

O iğne sürtünür, zarar görür diye üzülür o namerd.

Onu bitmek bilmez bir ateş nöbeti sarar, o ateş yüzünden kafasında yüzlerce saçmalık çıkar.

***“Padişah’ın Mecbur Olduğu İki Kişi Hakkındaki Konuşma:
Biri; Din İşlerinde Çalışan Âlim, Diğeri; Dünya İşleriyle
İlgilenen Vezîr”***

[5915] Dünyada şanlı ve görkemli yaşamak için padişah iki kişiye muhtaçtır.

Biri onun din işlerini düzenler; diğeri devlet işleriyle uğraşır.

Önce onu anlatmakla başlayayım, yani; din ve şeriat işlerini düzenleyen,

İlmiyle amel eden ve ilmiyle sancak olmuş o âlim kimdir?

Ezel eli, ilim ve edep dikti, onun güzel ağacı üne kavuştu.

[5920] Kökleri dinin gücüyle sabittir, dalları gökyüzünde yakın²³ nurudur.

Onun kökü din toprağında sağlamdır, onun dalı dünyaya meyveler saçar.

Din yolunda kötülüğü emreden nefisten düşkünün ayağı kayacak olsa,

Günahkâr olmadan onun elinden tutar, onun özrünü şefkatle kabul eder.

Şah, isyankâr nefsin aldatmasıyla ayağını din alanının dışına çıkartırsa,

[5925] Onun eşeği çamura girmeden dizgininden tutup geri çeker.

Bütün sırlarda mahrem olur, bütün yaralara merhem olur.

Heves yoluna adım atmaz, Allah'tan başkası için nefes tüketmez.

Ne söylerse Hak için söyler, Hak yolunda Hak için yürür.

O, zulmün yanında olmaz, salınarak onların yanına oturmaz.

---

²³ Tasavvuf terimi olarak “kesin bilgi ve inanç” anlamında kullanılır.

[5930] ‘Hoş geldin’ ile söze başlar, her yolda kalana yardım eder.

Onların amellerini vebalden uzak tutar, onların haramlarını helal gibi temizler.

Hırslı karın ve açgözlü mide haramlardan onu alıkoyamaz.

İster tatlı ister tuzlu önüne ne gelirse kör ördek gibi fark edemez.

Kör ördeğe lokma atılınca boynunu havaya kaldırır.

[5935] O sinek, bu köpeğin yardımcısıdır, köpeğin kanı, onun yemeği gibi kanındadır.

Köpek, bazen heva ve heveslerini terk ederek dünyanın değişmesiyle adam olur.

İt sineği hiçbir zaman adam olmaz, onun kalbi it sineğinden başkasını sevemez.

“Zulüm ve Sapkınlığını Şeriat Olarak Uyduran Harzemli Emir’in Hikâyesi”

Harzem ülkesinin savaşta ve eğlencede zulmeden bir emiri vardı.

Sabah akşam şeriatı uyarmış gibi arzularının peşinden giderdi.

[5940] Dört eşi vardı; ancak nikâh dört eşten fazlası için caiz olmadığından.

İffet örtüsünün altına gizlenmiş nerde Müslüman bir kız olsa,

Onun arzuları kemente yakalanınca birkaç kadını huzuruna gönderirlerdi.

Toprakta ve kanlar içerisinde sürüyerek perdeden onu çıkartırlar,

Emirin haremine götürüp onu harem ağasına teslim ederlerdi.

[5945] Emir hareme sevinerek geldiğinde eğlence yerine sofralar sererlerdi.

Kızcağızı huzuruna çağırır, ona şirk dolu sözler söyletirdi.

O sözlerden kâfir olunca esir ederek onu kölesi yapardı.

Nikâh köleye düşmediği için nikâhlanmadan namusunu kirletirdi.

Sonu kötü olan bu işler nedir? -Eyyamcı imamların hileleridir.

[5950] Ya Rabbi! Dini makamların onunla yükseldiği, şariat sahibinin hakkı için,

Sahtekârlardan şeriatı kurtar, O güruhun perdesini yırt!

“Onun Yanında İnkâr Edilenin Kabul Gördüğü ve Kabul Edilenin de İnkâr Edildiği Bağdat Muhtesip**in Hikâyesi”

Hac zamanında hacıların yolu Bağdat halifeliğine düştü.

Vali, muhtesibe onlar için bir oda boşaltmasını söyledi.

“Yarın bunlarla ilgilenirim, onlara iyi bir yer hazırlarım.” dedi.

[5955] Sabahleyin birini gönderdiler, o sözü ona hatırlattılar.

Muhtesip: “Bugün muhtesibin dünyayı aydınlatan, bir meclis hazırladığını git, söyle!”

Şhrin ileri gelenleri oradalar, şarap kadehinden başka bir şey tokuşturmayacaklar.”

Onun akli başından gitmişti, aklına Hac ve Kâbe gelmiyordu.

Ertesi gün, kapıyla çatıyı ayırt edemez bir halde diye haber geldi.

[5960] Gece şarabından hala elden düşmüş kadeh gibi sarhoş haldeydi.

---

* İslam devletlerinde genel ahlaka kamu düzenini korumak ve denetlemekle görevli teşkilatın başında bulunan kişidir.

Üçüncü gün, ondan şöyle mektup geldi: “Adalet maksadıyla nehrin kenarında oturuyorum.

Şimdi şarap fıçlarıyla dolu bir gemi, Musul’dan deniz yoluyla geldi.

Fiyatla şarabı denkleştiriyorum, meyhane halkından söz alıyorum:

Sahte ve hileden sakınacaklar, şaraba başka bir şey karıştırmayacaklar.

[5965] Bu işleri tamamlayınca, her yere her tarafa koştururum.

Belki sizin adınıza sizin makamınıza layık bir yer bulurum.”

Bir hacı bu sözleri duyduğu zaman, şöyle dedi: “Ey köpek! Hepsi olacak, olacak!

Senin alınyazında hiç makbul bir şey yok, senin çirkin yüzünden (daha) münker bir şey yok.

Nerede emredici ve men edici olsan, iş sapkınlığın dışına varmaz.

[5970] Bağdat şehri gönül açan bir yerdir, ortasında Dicle gibi deniz vardır.

Allah dostlarının mezarlarıyla toprağının altı cennet görünümüdür.

Şehrin üzeri senin gibi dinsizler yüzünden fasıkların,
günahkârların adetleriyle,

Red, inkâr ve zındıklıkla fitneci kişilerin yeridir.

Gökyüzünün işleyişinden şikâyetçiyim, neden depremle
aşağı iniyor da,

[5975] Ölü yukarıya çıkmıyor ve diri olanlar aşağıya inmiyor?

Onun görünümü; illiyûn,²⁴ bunun içi de sicc'inden²⁵
daha aşağı olduğundan,

Dindarlar onun içinde huzur bulsun, kâfirler onun içinde
mahvolsun.

***“Güzel Sözlü İyi Huylu Âlimlere İhtiyaç Duydukları Gibi,
Halkını Gözeten Bütün Halka Yardım Eden Vezire de İhtiyaç
Duyan Padişahlar Hakkında”***

Şah şeriat yolunda bir fıkıhçıya danışmaya ihtiyaç
duyduğu gibi,

Aynı şekilde vezire de ihtiyaç duyar; ancak herkes onu
beğenmez.

[5980] Vezirlik şahtan sonra herkesten üstün olana yaraşır.

---

²⁴ Kur'an terimi olarak “iyilerin amel defterlerinin bulunduğu yer” anlamındadır.

²⁵ Kur'an terimi olarak “kötülerin amel defterlerinin bulunduğu yer” anlamındadır.

İtibar gören, şefkatli, hayır işi yapan iyi davranışlı ve doğru sözlü (kişiye yaraşır.)

Kalbi, şeytanlıktan ve vahşilikten haberdar, eli iyinin de kötünün de malına dokunmaz.

Gençlerle baba gibi dertleşir, büyüklerle çocuk gibi konuşur.

Herkesi kendisi gibi yakın bilir, yakınını da gönlü yaralı bırakmaz.

[5985] ‘Vezîr; ‘vezr’den türemiştir, bu türemişle kelimenin sırrını hafife alma!

‘Vezr’; yükür, ‘vezîr’; hamaldır, o yük altında mutlu olur.

Halkın yükünü şahın kapısına götürür, şahın zulmünden onlara sığınak olur.

Halktan şaha bir zorluk olmasın diye yaptıklarını kaydederek şahın yükünü alır.

Dünyayı çakallarla karartmaz, çorak araziye gayret tohumu ekmez.

[5990] İşin ehli kişilere engel olmaz, işin ehli olanlara kapı kapatmaz.

“Kötü Huylu Biri, Bir Takva Sahibine “Falanca Zengin Ölmüştür. Ondan Büyük Servet Kalmıştır. Küçük Bir Çocuğundan Başka Varisi Yoktur.” Diye Mektup Yazması ve Takva Sahibinin Ona Cevap Yazmasının Hikâyesi”

O İbn-i Abbad asilikten uzak ibadet edenlerin dostu, insanlarla iyi geçimlidir.

Adı, cömertlik mektubunun süsüdür, bu toplumda onun gibisi azdır.

Gammazın biri ona dedikodu maksadıyla kötü tabiatından dolayı bir mektup yazdı:

“Karun kadar zengin olan falanca bu dünyadan tepe taklak gitti.

[5995] Kimsesizlikten onun varisi küçük yaşta çocuğa kalmış vesselam.”

Onun maksadı, el açarak ne kadar mal varsa çalmaktır.

Zaten o da avucunu yalar ya da iğ üzerinden iplik örür.

Dönemin o cömerdi kalem alıp bu harfleri mektubun arkasına yazdı:

“Bu ümit sarayından giden o kişi ebedi rahmete yakın olsun.

[6000] Onun evladı gözetimimde güvende olsun, iyilik besinleriyle yetişsin.

Onun malı da günden güne muzaffer devlet sayesinde artsın.

Bu dedikoduyu yapan bize kefil olduğunu iddia edenin de,

Gönlü, mutluluktan, avucu dirhemden uzak sonsuza kadar rezil ve kepaze olsun.”

*“Rezil Olmaktan Kurtaran ve Fakirin Kınamasından Selamete
Çıkaran Nasihat”*

Dinle, Ey Efendi bu hikâyeyi, dikkate al, bu dirayet ve bilgiyi!

[6005] Sonuçta sen de âdemin soyundansın, meleğe yakın makamdasın.

Eğer kalem tutarsan böyle tut, bu madenden merhamet cevheri kazı.

Aksi takdirde kalemi fırlat, parmağın da onunla kopsun, gitsin.

Yumuşak yüzlü, kötü kalpli olmak niye? Feleğin sancağıyla dövüşmek niye?

Daha ne kadar makam ve mal üzerine titreyeceksin ve daha ne kadar suç ve vebal işleyeceksin?

[6010] Zalimlerin kıssalarını dinledin, zulümlerinin cezasını bizzat gördün.

Ondan hiç ibret almadın, bu işi gücü hiç terk etmedin.

Köpek gibi ölmeye önce zulüm yolunda koşarken öleceksin.

İnsanlığa dön, köpeklikten vazgeç, meleğin sıfatlarıyla dost ol.

Aksi takdirde korkarım ki geçici dünya başkalarına yaptığını sana da yapar.

“Sultan Yakub’un Şirazlı Bir Avâma Verdiği Cezanın Hikâyesi”

[6015] Yakub b. Hasan öyle bir şahtı ki güzellik göğünün hilaliydi.

İşin derinliğine vakıf, çok genç bir delikanlıydı.

Şam’dan Horasan’a kadar bir devleti, kötülüklerden ürperen de bir kalbi vardı.

Zalimlerin sırtı onunla yere gelince Nûşirevân’ın ününü geride bıraktı.

Bir gün Şiraz tarafından ihtiyaç sahibinin dua dolu mektubu geldi.

- [6020] “Falanca zalim, zorba, kalemden eline balta almış,
Allah’ın kullarını kökünden kazıyor, Ey sultan
merhamet et!”
- Tebrîz’e çağırıldı o köpeği, yani; o kötü huylu soysuzu.
- Eyvah, köpek eteğimden tutarsa, bütün bu başıma
gelenler sana da gelir.
- Bu hikâyeden bahsederken, o avamdan beni mi
kastediyorsun?
- [6025] Kısacası, şah onu huzuruna oturttu, mektubu baştan
sonuna kadar ona okudu.
- Önce işi inkâr ettiyse de, sonunda onu itiraf etti.
- Şah Çaçı şehrinin yayını eline alıp can alan oku fırlattı.
- Onu öfke okuna hedef yapıp köpek gibi gözünü dört
açtı.
- Evet, o ok ona saplanınca üzerinde iki göz daha açıldı.
- [6030] Dört gözle layığımlı görsün kötü işlerin kötü cezalarını
görsün diye.
- Öyle bir padişah zamanın cefasından o elden,
parmaktan, oktan ve yaydan hayıflandı.

Rüzgârın afetine kapıldı, bu mecazi surete yüz çevirdi.

Allah ruhuna rahmet etsin, hakkın inayeti ruhun huzur versin.

***“Korku ve Ümit Arasında (Kalan) Padişahların Gökbilimi
Hekimlerine ve Yıldızbilimi Münecçimlerine İhtiyaçları
Hakkındaki Konuşma”***

Yokluktan varlığa doğru hareket eden koyu mavi göğün altında ne görürsen,

[6035] Önce burada meydana gelse de onun hareketi yüce âlemdendir.

Gökten bir sebebi olmadıkça bizim gece gündüz savaşımız olmaz.

Gökyüzünden bir ışık sebepsiz parlamaz, yeryüzünde bir karınca sebepsiz kımıldamaz.

Bu yüzden ilim ehli, ince düşünceli, uzak görüşlü düşüncesiyle feleği dolaşır.

Feleğin dönüşünün farklılıklarını çeşitli şekillerde idrak eder.

[6040] Her birinden farklı etkilenir, etkiyi başkasından bilmez.

İnsanlar için farklı hükümler çıkarır.

Uğurlu ve uğursuz hükümlerle ümit ve korku arasında yaşar.

O onun her talihine müjde getirir, bu ise ümit yolunda hanel getirir.

Herkes böyle bir ilime muhtaçtır; özellikle de taç sahibi olanlar.

[6045] Eğlence, savaşta, gezintide ve evde vakitlerini ona göre tercih ederler.

O (hükümlerden) onlara bir zarar gelse halkın bütün işine gücüne hanel gelir.

Âlem; beden, onlar; kalptir, vücudun işi gönülden daha zordur.

Bedende kalp sağlıklı oldukça, beden de sabah akşam sağlıklı olur.

Eğer kalbe zarar dokunursa beden her yerine zarar yayılır.

[6050] Eksiksiz ve kusursuz ilham ve vahiyler gibi açık ve doğru hükümler o kadar çok var ki,

Müneccimlerin dilinden çıkmıştır; ancak doğruluğu sonunda belli olur.

Kulun yüzünü Allah'ın kapısına yöneltir, kulluk görevini yerine getirir.

Onun gönlünü bu saraydan çevirttirir, himmet atını o saraya götürür.

“Nizamü’l-Mülk ve Musullu Münecim’in Hikâyesi”

Nizamü’l-mülk’ün yönetiminde o talih, onun fazilet denizinin gemisiydi.

[6055] Nişaburlu olan Musullu onun nücüm ilminde meşhurdu.

Onun sırtı yay gibi ihtiyarlığın avucunda, gayb oku da onun yayına takılıydı.

Gökyüzünden ne haber verirse onun hüküm oku yanılmazdı.

Şehirde yolculuklarda Hâce’ye refakat eden bir yaveri vardı.

Yaşlılığın zafiyeti onu zorlayıp sevinç âlemine yüz çevirince,

[6060] Bir gün Hâce’den izin istedi, Bağdat’tan Nişabur’a yöneldi.

Hâce onunla vedalaşırken: “Ey gönlü gizli sırların hazinesi olan!

Benim ölüm vaktim ne zaman? İnci dolu sedefim ne zaman kırılacak?”

Musullu: “Ben öldükten altı ay sonra bu dünyadan göçeceksin.

Elin ayağın iş görmeyecek, inci dolu sedefin kırılacak.”

[6065] Hâce bu sırrı saklayıp yoldan gelenleri gözlerdi.

Nişabur’dan her kimi görse Musullu’nun haberini sorardı.

Biri onun sağlığından bahsetse sevinçten gül gibi açılırdı.

Musulluyu mektupla anardı, gönlünü hediyelerle alırdı.

Bu olaydan birkaç yıl geçti, Hâce kendi halinden memnundu.

[6070] Nişabur’dan ve halkından bir ulak ansızın yoldan geçti.

Hâce, Musullu’nun halini sordu. Ulak: “Hâce’nin ömrü uzun olsun, zavallı öldü.”

O haberden Hâce üzüldü, neşeli gönlü kederlendi.

Üzdüklerinden özür diledi, dertlileri sevindirdi.

Vakıflar kurdu, vakfiyeler yazdı, böyle daha binlerce iyilik tohumu ekti.

[6075] Esirleri esaretten bıraktı, özgürlük belgesiyle onları sevindirdi.

Ne kadar borcu varsa ödedi, borçlular da ondan memnuniyet duydular.

Uzun uzun vasiyetlerde bulundu, çok kişinin işini yoluna koydu.

Dünyanın işinden gücünden el çekti, gözü yolda beklemeye koyuldu.

Nihayet can levhaları imandan yoksun korkusuz bir güruhun kılıcıyla,

[6080] Şehitlerin hazinesinde yer edindi, Allah ona ebediyen huzur versin.

“Sağlığın Korunması Onun Fikrine, Hastalığın Tedavisi Reçetesine Bağlı Olan Doktora Duyulan İhtiyaç Hakkında”

Gönül; iş gören ustadır, beden; işin aletini onun eline verir.

İşi, iki dünyanın huzuru için insanlara yardım; Allah’a kulluk etmektir.

Ustalık mesleği her durumda aletin doğruluğuna şarttır.

İşlerin doğru yapılabilmesi için öncelikle alet düzgün olmalıdır.

[6085] Kâtibin eli önce kalemi tedbir çakısıyla tıraş etmedikçe,
Gönlün istediği gibi yazmaz, yazdığı da kimsenin
gözüne hoş gelmez.
Çakı, demircinin sanatıyla sertlikten ve pürüzden
arınmadıkça,
Kalemi nasıl tıraş edebilir? Defterin üzeri onunla nasıl
karalanabilir?
Nasıl ten gönlünün aletiyse, gönlün işleri de onunla
düzelir.

[6090] Zamanın afetlerinden onu koruması için zamanı bilen
bir koruyucu gerekir.
İlk günden itibaren sağlığı korusun, giden sağlığı da geri
getirsin.
Senin tabiatına bir hanel düşerse yoldan çıkar,
kontrolünü kaybederse,
İlim ve amelin yardımıyla onun hastalığını normale
dönüştürür.
Açık görüşlü doktorun koruyucu kimdir? -Hikmet
yolunda yol katetmiş,

[6095] Çile ilminde tahsil görmüş, bunu da tecrübeyle ikbal
etmiş,

Bahti açık, şefkatli, dürüst, kimse ondan incinmemiş bir gönül (olmalıdır).

Herkese karşı şakalaşıp gülen, herkese şefkatli ve iyi ahlaklı olmalı.

Ne sert gönülden kaşını çatmalı, ne de alnında sert gönülden çizgi olmalı.

Onun yüzü hastalara şifa vermeli, gülüşüyle de kederlilerin gönlünü ferahlatmalı.

[6100] Allaha kavuşmayı beklemeli, cennete girmeyi ummalı.

Onun eli ve gönlü sebep konusunda takva ehli gibi sebeplerin yaratıcısıyla birlikte.

“İmam Şafî (r.a.) Buyurmuştur ki: Müslümanların Tabipleri Hristiyan ve Yahudi Değil, Dindar Âlimler Olmalıdır”

O sevilen İmam Şafî şu kıssayı akıllılara da akılsızlara da anlatırdı:

“Ne yazık ki, ilim öğrenenler, şeriat ilminin mumunu yakanlar,

Aslında onların işi olan tıp ilmini, Hristiyan ve Yahudilere bıraktılar.

[6105] O güruhu bilge yaptılar, dostu düşmana rehin ettiler.

Tıpta da diğer ilimlerde olduğu gibi tahsilsiz başarıya ulaşamaz.

O tahsil diğer ilimler gibi onda yeterli gelmez, ondaki esas saf tabiattır.

Karşına çıkacak o kadar incelikler vardır ki dersle kitapla çözülmez.

Gizlilikler onunla ortaya çıkması için ona Allah vergisi bir zekâ gereklidir.

[6110] O insanlık gayretinin çabasıyla olmaz; bilakis İlahi faziletten feyizle olur.”

“Sebeplerini Aramaksızın Bir Hastayı Tedavi Eden Doktorun Hikâyesi”

Samanlı sultanlarından birinin çok kıymetli bir tabibi vardı.

Onun bütün işlerinde birlikteydi, onun bütün sırlarında mahremdi.

Devamlı kendi yanında bulundururdu, bütün baygımların nabzını tuttururdu.

Bir gün halkla konuşmaktan fırsat bulup onunla birlikte özel bir toplantıdaydı.

[6115] Oraya mahrem olmayanlar girmezdi, mahremlerin mektubu oradan çıkmazdı.

Birden ay gibi bir cariye geldi, padişahın huzurunda elinde sofrası iki büküm olup,

Yemek sofrasını yere koyacağı zaman onun arkasına kan çıktı.

Onun elif gibi endamı dal harfi gibi, ihtiyarlar gibi kambur kaldı.

Çok zorladı ama doğrulamadı, sırtını istediği gibi kaldıramadı.

[6120] Cömert şah o tabibe: “Ey her aciz insana şifa bağışlayan!

Hemen derman elini aç, bu kötü halden onu kurtar.”

Onun tedavisi için sebepler bulunmadığından hekim hastalığın karşısında hayret etti.

Cariyenin başörtüsünü başından tutup çekti, onun elbisesini önden ve arkadan yırttı.

Belinden şalvarın kemerini çözüp şalvarını çıkardı.

[6125] Utanmaktan ter içinde kalınca onun eklem yerlerindeki pıhtılar eridi.

Bahçedeki servi ağacı gibi doğrulup yerden kalktı ve azad oldu.

Tabiplikte çok yetenekli olduğu için işin sırrı onun nazarında belliydi.

Maddi ilaçtan yoksun olduğundan manevi ilaca başvurdu.

***“Ebu Ali Sina’nın Tabiplerin Tedavisinde Aciz Kaldıkları
Melankoli Hastasını Tedavi Etmesi”***

Ebû Ali Sina kendi zamanında tıp usulünün hakikatine vakıftı.

[6130] Buveyh oğullarından güzel ahlaklı biri melankoli hastalığından perişan haldeydi.

Şöyle bağıryordu: “Köyde benim gibi şişman sığır hiç yoktur.

Aşçı benden harise²⁶ yemeği pişir, o benim sayemde para kesesi kazandırır.

Çabuk olun, benim boğazımı kesin, harisenin piştiği dükkâna bırakın.”

[6135] Sabahtan akşama kadar hali ve dostlarıyla onun konuşması böyleydi.

Gece gündüz sığırlar gibi şöyle bağırmadan bir an bile geçmezdi:

---

²⁶ Buğday ve etle yapılan bir yemeğin adıdır.

“Çabuk, bıçak ve hançerle beni öldürün ki zayıflayayım.”

Öyle bir hale geldi ki kimseden ne yemek alırdı ne ilaç.

Tıp ehli de acizlik yolunu tuttular, Ebu Ali'den yardım istediler.

Ebu Ali Sina: “Ona doğru giderek müjdeleyin ki: sabah erkenden,

[6140] Kasap Efendi elinde satırla koşarak seni öldürmeye gelecek.”

Bu müjdeyle adamın ağırlıkları gitti, sevincini iyice belli etti.

Sabahleyin Ebu Ali kalkınca “Sığır nerede?” diye onun evine geldi.

Evin içinden çıka geldi, “İşte işte sığır benim, içeri gel!” dedi.

Ebu Ali onun elini ve ayağını sıkıca bağlayıp bıçağı bıçakla bileyerek oturdu.

[6145] Kasap gibi elini ona uzattı, sırtını ve baldırını yokladı.

Ebu Ali Sina: “Bu sığır çok cılız, bugün onu öldürmek uygun olmaz.

Birkaç gün onu besleyin, bir an bile onu aç bırakmayın.

Semirince bıçak çalayım ki kurban boşa gitmesin.”

Onun elini ve ayağını çözüp yiyecekleri onun önüne koydular.

[6150] Ona ilaç ve yemek ne verdilerse itiraz etmeden hepsini yedi.

Böylece sığırlar gibi şişmanladığında hayalindeki sığırdan daha iyi oldu.

“Şiirin Tanımı ve İzahı Hakkında; Şiir İki Kısma Ayrılır; Biri Ruha Huzur Verir. Diğeri; Gönlü Daraltır”

Şiir nedir? -Akıl kuşunun sesidir. Şiir nedir? -Ebediyet mülkünün timsalidir.

Kuşun değeri onunla aydınlanır, ocakta mı yoksa gülistanda mıdır?

Melekler âleminin bahçesinden şiir söyler, o bahçeden güç kuvvet alır.

[6155] Dinleyenlere sır kapısı açılır, cana; lezzet, ruha; huzur verir.

Ya da kendi heva ve heves ocağından nefsin isinden bahseder.

Boş ve gülünç şeyler etmekten gönüllere sıkıntı; zihne acı verir.

Söz ve anlam birlikte olursa, söz; ince, mana; hoş ve sağlam olur.

Onun tınısı göğe yükselir, şairin namı bütün dünyaya yayılır.

[6160] Karamsarlıkla söylerse manası; ağır, sözü; kaba olur.

Onun bıyığından öteye gidemez, sakalının arkasında artık gibi kalır.

Şiir, berrak gibi olmalı, yakut ve inci taneleriyle dolmalı.

Onun suyu inciyi örtmemeli; bilakis suyla daha taze ve diri olmalı.

İçerisinde su olmayan çamurlu pınar gibi olmamalı.

[6165] Onun içinde cevher arayamazsın; belki elin değse elini yıkaman gerekir.

Onun sözü; karanlık, anlamı; kapalıdır, sözünden anlama ulaşım yolu dardır.

Anlamına kafa yormadıkça onu kolayca anlayamazsın.

*“Eski Sultanlar Tarafından Yetiştirilerek Sultanların Methi
Araçlığıyla Adları Dönemin Sayfalarında Kalan Önceki
Şairlerimizden Bazıları Hakkında”*

Methiye şairlerinin sultanları överken zahmet çekmeleri
ne kadar güzel!

Onların adları, kalemlerin hareketiyle günlük defterlere
kaydedilmiştir.

[6170] Bedenleri canlı kalmasa da isimleri ebediyen canlıdır.

İnciler deren Rudekî, Samanlıların methini söylerdi.

O kavim ile birlikte sefere çıkarken sıradan bir törenle
de gitmezdi.

İnci gibi şiirlerinin ödülleri dört yüz deve yükü kadardı.

Deve gibi bu dünyadan yükünü çekince yeryüzünde
şiirden başka bir şey kalmadı.

[6175] Onun adını bugün anıyorlarsa o meclis aydınlatan
şiirden dolaydır.

Aynı şekilde Samanlıların adını, iyi işler yapanlarını,
ünlülerini,

Kendi şiirleriyle canlı tutuyor, perde arkasından perde
önüne çıkartıyor.

Temiz mayalı Unsurî, ondan kısa süre sonra toprak
unsurundan düşer.

Dört unsur ipinin mücevheriydi, dünyanın kulağı onun şiiyle doluydu.

[6180] Rudekî, Samanlılardan bulduğunun fazlasını Mahmûd'dan buldu.

Onun hediyesi hoşnutluk yaprağıydı, hediyelerini Mahmûd'un filleri taşıyordu.

Onun metih miskini şiiir suyuyla karıştırıp ikbal köşkünün kitabesini yazdı.

Yüzlerce saraylar ve köşkler yıkıldı da o kitabe yerinde ölümsüz kaldı.

Sencer'in has adamı olan Mui'zzî dilin fesahatinde hançer gibiydi.

[6185] Mücevherle dolu çelik hançerin mücevheri, dindar sultanın övgüsüydü.

Onun övgüsünde hançer gibi keskinleştiğinde sultanın eli de ona mücevher saçardı.

Sultan yüzlerce hazine saçtıysa da sultanın övgüsü dışında bir şey kalmadı yeryüzünde.

Enverî de Sencer'i övdüğünde şu değerli inciye onun vafında derdi.

“Gönül deniz, el de maden olsa bunlar sultanın gönlü ve eli olurdu.”

[6190] Deniz kurudu, maden yerle bir oldu da o inci, ebedilik zincirinden kopmadı.

Bütün ihtişamıyla Hakanî, Şirvanlı taç sahipleri için,
Özlü sözleriyle binlerce dinarlık methiyelere sahipse de,
Ona ödenen dinarlardan insanların elinde onun söz pullarından başkası yok.
Sa'dî de göçüp gitti ve Sa'd b. Zengî'ye tek renklilikten bahsetmesi,

[6195] Gülistan'ındaki Sa'dî'nin adı, Sa'd'dan, sarayından ve eyvanından daha iyiydi.

Dünya tuzağına düşenleri, Senâyî'den ve Nizamî'den tanı!

Bu tuzak dünyasında ikisini anınca Behram Şâh'ı da anarlar.

İşte o Zahîr, methiyecileriyle feleğin dokuz kürsüsünü ayaklar altına almıştı.

Rızık kapıları kendisine açılıns diye Memduh'unun üzensisini öpmüştü.

[6200] Şimdi onun dalkavukluğundan geriye kalan, 'üzengi öpme' hadisesi.

Sâ'idilerden olan Kemal'den sözden başka ortada bir şey yok.

Selmân, bu virânedede, Üveys ile Dilşâd'ın methiyecisi idi.

Dilde onlardan geriye kalan, Selmân'ın şiirinden şu birkaç beyit:

“Ey göğe kurulmuş onca eyvan! Ey göğe yükselmiş onca saray!

[6205] Sultanların yükselttikleri geçici dünyaya yadigâr bıraktıkları,

Bu göç yurdundan göçüp gittiklerinde bütün gelenlerin bakması içindi.

Gelenler öncekileri yâd etsinler, onlara şükranla nefes alıp versinler.”

Gözü kapalı daha ne kadar oturacaksın? Kalk ve görmek için gözünü aç!

Köşkler çağın depremleriyle yerle bir olup köşk sahipleri felaket zincirlerine bağlıdır.

[6210] O binalardan eser kalmamış, şiir defterlerinin kitabesinden başka!

O yapıların ne çatısı kaldı ne temeli, onlardan geriye kalan sadece bu sözler.

Bu eski konaklama yerinde, manzum ve mensur sözden daha iyi bir yadigâr yoktur.

Paslar, sözle parlatılır; düğümler, sözle açılır.

Geçmişten kalmış, çözümleri zor görünen pek çok düğüm,

[6215] Birden konuşmanın üslûbuyla kolayca açılır.

***“Ayaz’ın Saçının Kesilmesiyle Mahmûd’un Gönline Düşen
Düğümü Unsurî’nin Bir İki Beyitle Çözmesi. O İki Beyit Şudur:***

“Sevgilinin zülfünün ucundan kesmek ayıpsa da dertle oturup kalkmaya ne gerek var.

Eğlence, eğlenme ve şarap isteme zamanıdır, saç başı süsleyip püsleme zamanıdır.”

Ayaz, o güzelliğiyle Çin ve Tıraz’ın bütün güzellerinden seçkindi.

Ümit göğünden bir güneşti, rahmet bahçesinden ebedî bir serviydi.

Alnı, kutlu bir sabahın nuruydu, gündüz işi devleti aydınlatmaktı.

Kaşı, safâ ehlinin kıblesiydi; Müminlerin mihrabının kemeri-ydi.

[6220] Gözü, sarhoş ceylandan süt emer, aslanların safî onunla yenilgiye uğrardı.

Ağzı, âşıkların hayatı gibi dar, iki dudağı onun gözyaşıyla aynı renkti.

Gerdanı, çene çukuru ikiye ayrılmış, cennet bahçesinin meyveliginden bir elma gibiydi.

Dudağında, Hızır gibi, âb-ı hayatla taze bitkiler çıkmıştı.
Ayağa kadar düzgün şah ve servet sahiplerinden daha
alçakgönüllüydü.

[6225] Hem edepliymi, hem güzeldi, bunlar söylenmeyenler
yanında az kalır.

Şaha hizmet sorumluluğunu yerine getirmede, zamanlı
zamansız oturmazdı.

Şahın gönlü ona tutulmuştu, güzelliğinden ve edebinden
ona vurulmuştu.

Bir gece şah içki meclisine katıldığında şarap onu etkisi
altına aldı.

Aşk eli akıl eteğine sarılıp kavuşma isteği akıl
harmanını yaktı.

[6230] Can nakdini niyaz yoluna koydu, Ayaz'ın yüzüyle
gözünü açtı.

Kulağının arkasından omzuna sarkan saçını gördü.

Kıvrır kıvrır, büküm büküm; her kıvrımında yüzlerce
can, her bükümünde bir gönül.

Eğilmiş, bükülmüş bir sümbül gibi, güneşin yüzüne
kırılmış gibi,

Beli üzerindeki her bir saç teline istedi ki aşk eliyle
zünnar²⁷ bağlayıp,

---

²⁷ Zünnar: Dini ritüellerde bele bağlanan kemer veya iptir.

[6235] Din kaidesi ortadan kalksın, kâfirlik yolunu yeniden tutsun.

Vicdanı haykırdı: “Ey Mahmûd! Gölgen bütün dünyaya yayılsın!

İşin küfre düşmeden önce, kılıcını çekip bu zünnarı kes.”

Hañçeri Ayaz’ın avucuna tutuşturup: “Bir iyilik yap, ne olacaksa olsun.

Bu mis kokulu kemendi kes; yoksa din elden gidecek.” dedi.

[6240] Ayaz: Ey şahım! Gönlünün istediğince olması için nereden keseyim?”

“Yarisından; çünkü bu eğlence gecesinin yarısını geçti.

Kendi zülfünün yarısıyla onu tamamlarsan böylece bütün bir gecenin muradına ereriz.”

Ayaz şahın bu sözlerini duyunca kendi saçının yarısını kesti.

Öpüp şahın önüne bıraktı, şah da cömertlik elini bahşiş açtı.

[6245] Ayaz emre itaat ettiği için başına o kadar inci, altın ve mücevher döktü ki,

Artık o yüce şahın huzurunda başını kaldıramadı.

Gece bu şekilde son buldu, herkes dinlenmeye çekildi.

Şaha sarhoşluk ve uyku çöktü, sarhoş ve uykulu halde başını yastığa koydu.

Gece uykusunu uyudu, sabah uyandı, seher esintisiyle birlikte kalktı.

[6250] Gece olanlar aklına gelince kötü günün şarkısını hatırladı.

Kesilmiş saçı eline aldı, yas tutanlar gibi olduğu yere çöktü, kaldı.

Kendi gönlüne bağırıp çağırdı: “Dün gece yaptığım ne kadar kötüydü.

Ayaz’ın zülfünün ömrü uzundu, ben uzun ömürden yüz çevirdim.

Kendi ömrümün yarısını eksilttim, kendime, kendi ömrüme zulmettim.

[6255] Onun sabrı ve aklı gitti, ne yerinde oturuyor ne yerinden kalkıyordu.

Gün geçti, sakinleşmedi, saray ehlerinden kimse olup biteni anlamadı.

Herkes saray kapısında sıralanıp bir haber beklemeye koyuldular.

Unsur’yi önlerine katıp “gidip şaha bir görün” dediler.

Belki bu düğümü çözersin, onun kederini ve acısını uzaklaştırırsın.

[6260] Sultan, Unsurû'yi uzaktan görünce: “Dün gece yaptığımdan nefret ediyorum.

Gecenin eğlencesine dönmem için halime uygun bir şiir söyle.”

Unsurû: “Ey sultan! Senin mülk bahçende Ayaz, taptaze bir servi gibidir.

Bir edepsiz, taze servi dalından meyve kesti diye gönlünü perişan etme.

Bahçıvan serviyi süsleyeceğinde budamadan süsleyemez.”

[6265] Aynı anlamda bir iki beyti de sultanın çalgıcılarına dikte ettirdi.

Meclistikelerin içine coşku düştü, “Şerefe, şerefe!” diye bağurdılar.

Bu şarkıdan sultanın neşesi gelince neşe kadehleri peş peşe geldi.

Himmet eliyle taç ve tahtından bahşişler saçtı, Unsurû'yi tahtının önüne oturttu.

Emretti ve mücevher getirdiler, onun ağzını üç kez onlarla doldurdular.

[6270] Sultana inciler dökten o ağız da onu üç kez mücevherle doldurdu.

O mücevher dizisi ağızla bitip tükendi, dünyanın kulağında bu derilmiş inci kaldı.

Bâkî olan, toprak içinde de olsa, altın hazinesi de olsa fâni olandan iyidir.

“Meddah Şairle Övülen Efendinin Karşılıklı Konuşması”

Bir şairin, mevsimin ilk yağmuru gibi üzerine inciler saçan Memduh’uyla,

Aralarına bir gün anlaşmazlık düşer, bu çekişmeden her ikisinin başına iş açılır.

[6275] Efendi: “ Utan! söylediklerini unuttun.

Kusursuz onca altını defalarca döktüm cebine,

Şair: “Doğru söylüyorsun, bu sözle doğru yolda gidiyorsun.

Ancak; seni söz kıblesine yöneltmemden gafilisin.

Benim şiirim talih kuşudur, onun kanatlarındaki mektuplar senin methindir.

[6280] Sen şehir kapısının içinde otururken dünyaya şöhretini duyurmuştur.

Bana verdiğin altından Allah şahittir ki bir dirhem bile kalmamıştır.

O, binlerce kabileyle dost olup giderken bu, mide yoluyla çöplüğe gitti.

Söz söyleyen ondan kandil yakar, yoldan geçen bundan burun yakar.

Ondan başında gurur tacı durur; bundan, başında yamacının tozu kalır.

[6285] Bak bakalım, her birimizin kazancı nedir? bak bakalım, kimin canı sıkkın, kim darda?”

“Âdi Bir Esnafın Hırstan Uzak Ârifi Minnette Bırakmasının Hikâyesi”

Herat ülkesinde adı Herat’ın değerli sikkesi gibi olan bir ârif vardı.

Himmeti Allah’ın kapısını çalıp bütün halka destek olmuştu.

Âdi esnafın biri pazar parasını gönlüne dert edip,

Ârifin huzurunda muhabbetini arz etmeye saadet kapısını çaldı.

[6290] Sabahtan akşama kadar ona hizmet ediyor, yaygı serip, sofru kuruyordu.

Ancak âdi ve bencil olduğundan daima gözü önündekine dikiliyordu.

Bir gün onun sofrasında oruç açınca dışının arasına bir taş parçası geldi.

Bütün muhabbeti ve hizmeti huyuna ve alışkanlığına yenik düştü.

Sanki o taş, çakmak taşıydı da o taşla dil kılıcını keskinleştirdi.

[6295] Kendi iyiliklerini saymaya başlayıp her biri için dokuz yüz bin aldı.

“Falan kahvaltıda sana neler getirdim, falan gece sana ne hizmetler ettim!

Şekerle tatlandırılmış canının çektiği o safranlı pirinçlerden...

O şeker ve badem helvasından dudağın ve dişlerinin aldığı o lezzet...

O safra sökücü ekşi yemeklerden sofraya ehli kendinden geçmişti.”

[6300] Arif onun sözlerinden sinirlendi, dudak altından şöyle mırıldanıyordu:

“Kendi ikiyüzlü gönlünün isteğiyle iki üç yıldır tencere yıkayıcılığına,

Çeşitli heveslerden dolayı kapılmıştı, şimdi ise bir leğen içine topladı.

Utanamam için hepsini başıma, yüzüme, sakalıma ve bıyığıma döktü.

Başıma gelen bu kirlilik neyin nesidir? Bu budalalığımın ve saflığımdandır.

- [6305] Yeryüzündeki bütün sularla bu kirler temizlenemez.
Hiç kimse bir âdi ile tanışmasın, onun aş ve ekmeğine minnet etmesin.
Gönül kanı, gözyaşı dökmek, onun helvasıyla dudak kirlletmekten iyidir.

Kitabın Sonu

Ey Câmî! Şiir ve şairlikten vazgeç! Susarak şiirle hemhal ol.
Şiir, hayal kılı dokumaktır, o kıl için kılı kırk yarmaktır.

- [6310] Bir işçinin ustası gibi bütün yıl bu şekilde kıl dokursan,
Daha ne kadar boş yere kılı kırk yarmayı meslek edineceksin, şiir söyleyeceksin, kıl dokuyacaksın!
Zaman seni bundan önce kıl dokumacılığı ile meşhur etmesin.
Bu ünden bir utanç duymasan da kötü ününden dolayı bir rengin de olmaz.
Bu söylediklerim şu sözün yerini tutar mı? -Âlimin görüşü, bu sözün üzerindedir:

- [6315] Azim, öz gibidir; iş de kabuk gibi, herkesin işi azmi kadardır.
İş, bilgiyle hayırlı olur, utanç töhmetini işçi niye çeksin?

İnsanın gayreti büyük olduğunda bütün işlerinde saygın olur.

Dokumacılıktan dokumacıya hayır; ancak yüksek bir merdivenle ulaşır.

Hayır atölyesinden gelen iş iki âlemde de hayır alâmetidir.

[6320] İncelikleri bilen mizacın doğurduğu nükte, inceliklerden anlayan sultanlara yaraşır.

İki ekmeğin methini özlü söylemek, incelikten anlayanı çok hüznendirir.

Meddahlık geleneği alıp yürürse itibar sahibi sultanların methi,

Özellikle, aşması aylar yıllar süren uzak mesafelerde olan sultanın methi,

Kimsesizlik darlığında giriş çıkış kapısını kendine kapatmış ihlas sahibi,

[6325] Ne şiirindeki manzum cevherler okunur, ne de methiyesindeki yazılar.

Ne nesrinde mensur yakutlar ne de münacatındaki satırlar görünür.

Çok kıymetli bir hediyeyle onurlandırır, çok değerli bir armağanla mutlu eder.

Nedir o hediye? Saf altın kesesi, bulunmaz bir bahşiş.

İçerisinde sayısız dolunay ... içerisinde pek kıymetli yıldızlar...

[6330] Yuvarlak dolunay ve parlak güneş gibi, renkleri ruha mutluluk veriyor.

Onun yıldızlarının sayısı hilesiz, matematik hesabıyla, on iki.

Görülen yıldızların sayısı, görülmeyen yıldızlardan çıkarılınca kalandır.

Hepsi sarı elbiseli oyuncaklardır; ayda ikiyüzlülükle tanınırlar.

Siyah taş a yüz sürseler, taş ay gibi parlar.

[6335] Her biri ateşin dağlamasından ve dumandan kurtulmuştur, kızgın dağlama haset canlar içindir.

Bundan önce kutlu sultandan, hayır dileyen yoksullara ulaşanı,

Onun cömert avucu artırdı, o avucuyla denizi utandırdı.

O Selâsilü'z-zeheb* olan güzele bahtından dolayı bu lakap verilmiştir.

O kadar yüksek bir makamı vardır ki hilâl ona halhal olmuştur.

---

* Selâsilü'z-zeheb: "Altın zincirler" ve "altın soylar" anlamındadır.

[6340] Bu halhaldan himmet ayağımı çektim; çünkü bana onun ağırlığınca kavuk gerek.

Sultanın hazinesinden, akıllı bir ulakla gelen o altından,

Ümit kudretiyle ebediliğin şeref tacını yaparım.

Gerçi yoksulluğun sermayesi ise de, inşallah hilesinden dolayı yoksulluk gölgesi olmaz.

Sonunda yok olacağından, bütün dünya malı değersizdir.

[6345] Ancak şahın hediyesi olduğundan bu nefis düşkünü değersiz hatıra olduğundan,

Gökten de yüksek bir şimşek ışıdır, yeryüzünde ise değersizdir.

Onun değeri kıyaslanamaz, ona şükretmekten başka bir şey yapılmaz.

Dedikodudan susmuş bir ağızla hal diliyle haykırıyorum.

Can kulağının duyacağı; bilakis akıl sahiplerinin yöneleceği o haykırışı,

[6350] Baştaki kulak onu duymaktan yükümlü değildir; ama onu duymakla mükelleftir.

Dünyada sohbet oldukça açık ve gizli söz oldukça,

Asrın kulağı şahın duasıyla dolsun, dua edenler onunla iftihar etsin.

Her duanın bekasına o mazmun olsun, sonsuz saadete yakın olsun!

Hepsi makbul ve kabul olsun! Hepsinin kapıları açılmaya yakın olsun!

[6355] Bu sözle maksat tamamlandı, yüce ve Cömert Allah'a hamd olsun.